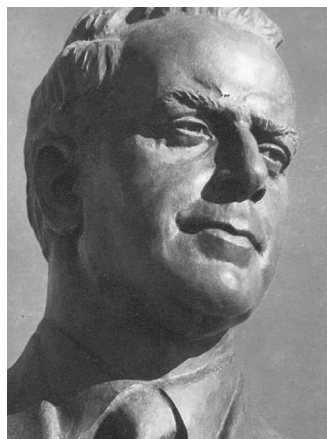

Milli azadlıqdan
şirin nemət yoxdur!

YENİ AZƏRBAYCAN

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi Azərbaycan xalqının milli sərvətidir
Qazet 1993-cü ilin aprel ayında nəşr olunur. Yeni Azərbaycan Partiyasının orqanı.

22 oktyabr
2026-cı il,
cümə axşamı
№ 193 (7260)
Qiyməti
60 qəpik

Ankaraya dəvət... Rəcəb Tayyib Ərdoğan İlham Əliyevə zəng edib

Bax səh. 2

Vətən müharibəsinin 26-cı günü 22 oktyabr 2020-ci il

İlham Əliyev
@azpresident

Müzəffər Azərbaycan Ordusu Füzuli rayonunun Mollavəli, Yuxarı Rəfidinli, Aşağı Rəfidinli, Cəbrayıl rayonunun Sirik, Şıxlar, Məstəlibəyli, Dərzili kəndlərini işğaldan azad etmişdir. Eşq olsun Azərbaycan Ordusuna! Qarabağ Azərbaycandır!

Translate Tweet
6:31 PM · Oct 22, 2020 · Twitter Web App

İlham Əliyev
@azpresident

Müzəffər Azərbaycan Ordusu Zəngilanın Kolluqışlaq, Malatkeşin, Kənd Zəngilan, Genlik, Vəliqulubəyli, Qaradərə, Çöpədərə, Tatar, Tiri, Əmirxanlı, Qarqulu, Bartaz, Dəlləkli kəndlərini və Ağbend qəsəbəsini işğaldan azad etmişdir. Eşq olsun Azərbaycan Ordusuna! Qarabağ Azərbaycandır!

Translate Tweet
6:38 PM · Oct 22, 2020 · Twitter Web App

İlham Əliyev
@azpresident

Ağbend qəsəbəsinin azad edilməsi ilə Azərbaycan və İran İslam Respublikası dövlət sərhədinin tam nəzarətə götürülməsi təmin olundu. Bu münasibətlə Azərbaycan və İran xalqını təbrik edirəm. Eşq olsun müzəffər Azərbaycan Ordusuna!

Translate Tweet
6:39 PM · Oct 22, 2020 · Twitter Web App

Bax səh. 2

Bərpa və dirçəlişə töhfə...

Dövlətin tarixə və
ana təbiətə həssas
yanaşmasının
növbəti ifadəsi

1992-ci ilin 24 oktyabrı...

Ermənilər Vaşinqtonda, AXC-Müsavat hakimiyyəti Naxçıvanda Azərbaycana qarşı “sui-qəsd” hazırlayırdı...

Bax səh. 4

TÜRKPA parlament diplomatiyasının inkışafı üçün uğurlu platformadır

Qloballaşan dünyada türk dövlətlərinin və xalqlarının birliyi zərurətə çevrilib. Sovetlər itifaqı dağıldıqdan sonra türk dövlətləri ilə münasibətlər qurmaq və inkışaf etdirmək Azərbaycanın xarici siyasətində prioritet olub. Artıq bu gün türk dünyasının birliyi reallığa çevrilməkdədir. Türk Dövlətləri Təşkilatının (TDT) yaranması, siyasi, iqtisadi, mədəni, o cümlədən hərbi sahələrdə əməkdaşlığın gücləndirilməsi istiqamətində qəbul olunan qərarlar türk birliyinin global gücə çevrilməsi yolunda atılan addımlardır. Azərbaycan türk dövlətlərinin integrasiyası prosesinin sadəcə iştirakçısı deyil, həm də ön fəal təşəbbüskarlarındanır.

Son illər regionda və dünyada cərəyan edən global siyasi-iqtisadi proseslər də türk xalqlarının birliyini aktual məsələ kimi gündəmə gətirib. Bu mənada, türk dövlətlərinin müxtəlif təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlığı da xüsusi vurğulanmalıdır. Belə təşkilatlardan biri Türk Dövlətləri Parlament Assambleyasıdır (TÜRKPA). Xatırladaq ki, Türk Dövlətləri Parlament Assambleyası 21 noyabr 2008-ci ildə İstanbul şəhərinin Dolmabaxça Sarayında Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan və Türkiyə parlament rəhbərlərinin imzaladığı sazişlə təsis olunub. 29 sentyabr 2009-cu ildə Azərbaycanın...

Bax səh. 5

Dünənin, bu günün və sabahın PARTİYASI...

Bax səh. 3

“Elektron ticarət haqqında” Qanunda dəyişikliklər ediləcək

Bax səh. 5

Aİ-Azərbaycan əlaqələrinin inkışafında yeni mərhələ

Bax səh. 6

Putin ilə Tramp Çində görüşə bilər

Bax səh. 6

Azərbaycandan BMT-yə çağırış...

Ermənistan torpaqlarımızın işğal dövründə xalqımıza qarşı çoxsaylı cinayətlər törədib. Azərbaycana qarşı hərbi təcavüz zamanı dinc insanlar kütləvi qətlə yetirilib, girov götürülüb, eləcə də yaşayış məntəqələri tamamilə dağıdılıb. Eyni zamanda, müharibə dövründə itkin düşmüş minlərlə azərbaycanlının taleyi bugünədək məlum deyil.

Ermənistanın Azərbaycana qarşı otuz ildən artıq davam edən hərbi təcavüzü nəticəsində uşaqlar, qadınlar və ahıllar da daxil olmaqla, 4010 azərbaycanlı itkin düşmüş şəxs kimi qeydə alınıb. Təəssüf ki, Beynəlxalq Qızıl Xaç Komitəsinin bu illər ərzində fəaliyyəti nəticə verməyib. Vətən müharibəsində qazandığımız tarixi Zəfər və torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsi isə itkin düşmüş vətəndaşlarımızın axtarışı üçün yeni imkanlar açıb. Hazırda Əsir və itkin düşmüş, girov götürülmüş vətəndaşlarla əlaqədar Dövlət Komissiyası fəaliyyətini daha da genişləndirərək itkin düşmüş vətəndaşların yerinin müəyyənləşdirilməsi, kütləvi məzarlıqların aşkar edilməsi məqsədilə intensiv tədbirlər həyata keçirir.

Eyni zamanda, bu istiqamətdə həqiqətlər beynəlxalq tribunalardan dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırılır. Bugünlərdə isə Azərbaycanın BMT yanında Daimi Nümayəndəliyinin birinci katibi Şəhriyar Hacıyev BMT Baş...

Bax səh. 4

Körfəz ölkələri Ər-Riyadda hərbi koordinasiyanı gücləndirir?

Bax səh. 5

Süni intellekt döyüş meydanında

Bax səh. 7

Prezidentə zəng edirlər

Makedoniyadan zəng...

Oktyabrın 21-də Şimali Makedoniya Respublikasının Prezidenti Qordana Siljanovska-Davkova Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevə zəng edib.

Prezidentin Mətbuat Xidmətinin məlumatına görə, telefon danışığı zamanı dövlət başçıları dünyada enerji sahəsində yaranmış vəziyyət, mövcud çağırışlar və onların həlli yolları barədə fikir mübadiləsi aparıblar.

Söhbət əsnasında Şimali Makedoniya Prezidentinin Azərbaycana rəsmi səfəri məmnunluqla xatırlanıb, səfərin ölkələrimiz arasında dostluq və qarşılıqlı anlaşma münasibətlərinin möhkəmlənməsinə töhfə verdiyi qeyd olunub.

Dövlət başçıları Azərbaycan ilə Şimali Makedoniya arasında enerji sahəsində əməkdaşlığın davam etdirilməsi və genişləndirilməsi barədə razılığa gəliblər.

Oktyabrın 21-də Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevə zəng edib.

Prezidentin Mətbuat Xidmətinin məlumatına görə, telefon danışığı zamanı dövlət başçıları Azərbaycan-Türkiyə ikitərəfli münasibətlərini, regional və global məsələləri müzakirə ediblər.

Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan Azərbaycan ilə Türkiyə arasında qardaşlıq münasibətlərinə əsaslanan əməkdaşlığın bundan sonra da daha yüksək səviyyəyə qalxacağına əminliyini ifadə edib.

Türkiyə Prezidenti Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasının 35-ci

Ankaraya dəvət...

də Azərbaycan-Türkiyə qardaşlıq münasibətlərinin bundan sonra da uğurla inkişaf edəcəyinə əminliyini ifadə edib.

Bərpa və dirçəlişə töhfə...

Otuz illik işğal dövrünün fəsadları çox ağırdır. Qalıb Azərbaycan postmüharibə dövründə mənfur erməni vandalizminin kədərli mirasının aradan qaldırılması istiqamətində ardıcıl iş aparır. Artıq böhs olunan ərazilərə Böyük Qayıdışa dair birinci Dövlət Proqramının icrası tamamlanmaq üzrədir. İndiyədək bölgənin inkişafına təxminən 28 milyard manat vəsait yönəldilib. O cümlədən proqram çərçivəsində çoxlu sayda müxtəlif təyinatlı infrastruktur layihələri reallaşdırılıb, 48 yaşayış məntəqəsinin məskunlaşdırılması təmin edilib. Son məlumata görə, hazırda Qarabağda və Şərqi Zəngəzurdə 96 min insan yaşayır, çalışır və təhsil alır. Eyni zamanda, yaxın vaxtlarda Böyük Qayıdışa dair geniş əhatə dairəsində malik olan ikinci Dövlət Proqramının qəbul edilməsi gözlənilir ki, bununla da Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının inkişafında yeni mərhələ başlayacaq.

Azad ərazilərin bərpası və dirçəldilməsi strategiyasının mühüm bir istiqamətini isə işğal illərində bu yerlərin təbiətinə vurulan yaranların sağaldılması, dağların, meşələrin, çöllərin, çayların təbii gözəlliyinin bərpası təşkil edir. Bu istiqamətdə görülən işlərin davamı olaraq Prezident İlham Əliyev 20 oktyabr 2026-cı il tarixində “Azərbaycan Respublikasının Qarabağ Milli Parkının yaradılması haqqında” Sərəncam imzalayıb.

Dövlət başçısının oktyabrın 20-də imzaladığı digər bir Sərəncam isə Gəncə Memorial Kompleksinin fəaliyyəti ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqındadır.

Bu qəbilədən olan sənədlərin imzalanması dövlətin, şəxssən Prezident İlham Əliyevin azad ərazilərin bərpasına, təbiətimizin qorunmasına, Ermənistanın müharibə cinayətlərinin dünyada tanındırılmasına, sənli zəfərlərimizin əbədiləşdirilməsinə son dərəcə həssas və məsuliyyətli yanaşma sərgiləməsinin növbəti ifadəsidir.

Ermənistanın sərhəd tanımayan ekosid siyasəti - su terroru

Məlumdur ki, ermənilər özlərindən uydurma miflər düzəldiblər ki, onlardan biri də guya onların “mədəni xalq” olmaları ilə bağlıdır. Lakin Azərbaycan zamanında işğal altına düşmüş ərazilərdə törədilən insanlıqdan konar əməllər, ağır müharibə cinayətləri ermənilərin daxili simasının, necə “mədəni xalq” olduqlarının güzgüsüdür. Təxminən otuz il əhatə edən işğalın kədərli mirasının miqyası çox böyükdür. İşğaldan azad olunmuş ərazilərin mənzərəsi dağılmış evlərdən, təhqirlərə məruz qoyulmuş tarixi mədəni-dini abidələrdən, talan edilmiş təbii sərvətlərdən ibarətdir. Sanki bu yerlərdən sivilizasiyadan uzaq düşmüş vəhşi tayfalar gəlib keçib və yolları üstündə hər şeyi yerlə-yeksan ediblər.

Təəssüf doğuran haldır ki, Qarabağın dillər əzbəri olan gözəl təbiəti də erməni vandalizmindən kənarda qalmayıb. Dövlətimizin başçısının imzaladığı Sərəncamda Ermənistanın sərhəd tanımayan ekosid siyasətinə xüsusi diqqət çəkilib. Sənəddə vurğulandığı kimi, Azərbaycan Respublikasının Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonları tarixən zəngin və özünəməxsus təbii irsa malikdir.

Ermənistan Respublikası tərəfindən işğal altında saxlanıldığı müddət ərzində bu ərazilərdə bioloji müxtəlifliyi ciddi ziyan vurulmuş. Azərbaycan Respublikasının “Qırmızı Kitabı”na və Beynəlxalq Təbii Mühafizə İttifaqının “Qırmızı Siyahısı”na daxil edilmiş nadir bitki və heyvan növləri məhv edilməmişdir. Bütün bunlar bütövlükdə regionda ekoloji tarazlığın pozulmasına gətirib çıxarmışdır.

Oxucuyaşın düşüdüü vəziyyət regionda ekoloji tarazlığın pozulmasının aydın göstəricisidir. Azərbaycan Ekologiya və Təbii

Dövlətin tarixə və ana təbiətə həssas yanaşmasının növbəti ifadəsi

Sərvətlər Nazirliyinin rəsmisi Umayra Tağıyevanın məlumatına görə, İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra 2021-2022-ci illərdə Oxçuqayda 58 monitorinq keçirilib. “Nazirlik tərəfindən Oxçuqay üzərində mütəmadi analizlər aparılıb. Analizlər çayın 3 müxtəlif istiqamətindən götürülüb. Su nümunələri üzərindən 150-dən çox, dib çöküntülərindən isə 180-dən çox nümunə götürülüb. Həmin nümunələr əsasında fiziki-kimyəvi analizlər aparılıb. Məlum olub ki, çayda çirklənmə normadan 5-7 dəfə çoxdur. Təəssüflər olsun ki, çirklənmələr bu gün də davam edir. Çayda ağır metallar və digər çirkləndirici metalların çəkisi həzrədə 5, 5-7 dəfə çoxdur”, - deyər U.Tağıyeva bildirib.

Rəsmi məlumatdan da göründüyü kimi, transsərhəd çay olan Oxçuqay işğal dövründə Ermənistan tərəfindən ekoloji terrora məruz qalıb və bu proses hələ də dayandırılmayıb. Oxçuqay ilk növbədə mədən sənayesi tullantıları ilə çirkləndirilib. Ermənistan ərazisində fəaliyyət göstərən Qafan mis-molibden və Qacaran filiz saflaşdırma kombinatlarının kimyəvi tullantı suları heç bir təmizlənmə aparılmadan birbaşa Oxçuqaya axıdılır. Kimyəvi çirklənmə səbəbindən çayın suyu vaxtaşırı rəngini dəyişir, kəskin qoxu yayır və bu da çaydakı balıqların və digər canlıların kütləvi məhvə gətirir çıxarır. Oxçuqay birbaşa Araz çayına töküldüyü üçün bu çirklənmə təkcə lokal xarakter daşımır, həm də Arazın su ehtiyatlarının keyfiyyətini kəskin şəkildə pisləşdirərək transsərhəd ekoloji böhrana səbəb olur.

Oxçuqayın Ermənistan tərəfindən transsərhəd çirklənməsi ilə bağlı Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, bir sıra qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən müxtəlif beynəlxalq qurumlara, nüfuzlu ekoloji təşkilatlara dəfələrlə müraciət edilib. Ermənistan isə özünü lal və kor yerinə qoyaraq zərərli təcürəni dayandırmağa tələsmir.

Bundan başqa, təcavüzkar Ermənistan uzun illər ərzində işğal altında saxladığı ərazilərdəki Sərsəng və Suqovuşan su anbarlarından ölkəmizə qarşı, sözlün əsl mənasında, su terroru həyata keçirib. Belə ki, yay aylarında sututarların bəndləri məqsədlilik şəkildə bağlanıb. Bununla da aşağı axındakı Tərtər, Ağdam, Bərdə, Goranboy, Yevlax və Kəpəz ətrafı rayonlarda minlərlə hektar ərazi suvarma suyundan məhrum qalıb. Qış aylarında, suya tələbat az olanda isə əksinə, sututarların bəndləri açılıb və nəticədə böyük şarəzləri sel basıb. Yeri gəlmişkən, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının (AŞPA) 2016-cı ildə qəbul etdiyi məşhur 2085 nömrəli qətnamədə Ermənistanın su ehtiyatlarından siyasi təzyiq və “su terroru” vasitəsi kimi istifadə etməsi pislənilib.

Vurğulamaq yerinə düşər ki, Ermənistan hələ də Transsərhəd Su Hövzələrinə dair Helsinki Konvensiyasına qoşulmayıb. Xatırladaq ki, sərhəddən keçən su axınlarının, beynəlxalq göllərin mühafizəsi və istifadəsi üzrə Helsinki Konvensiyası transsərhəd yeraltı suların istifadə edən tərəfdəş ölkələrin öhdəlikləri, transsərhəd yeraltı suların ədalətli istifadə, yerüstü və yeraltı suların kompleks istifadə, informasiya mübadiləsi, fəaliyyətlərin koordinasiyası və digər məsələləri tənzimləyir. Ermənistan bu Konvensiyaya qoşulmamağa özünün çirkin niyyətini ortaya qoymuş olur.

Erməni vandalizminin növbəti ünvanı Bəsitçay qoruğu olub

Otuz il ərzində işğal altında qalan ərazilərimizdə erməni vandalizminin növbəti ünvanı Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoruğu olub. Bu qoruq Ulu Öndər Heydər Əliyevin tapşırığı ilə 1974-cü ildə yaradılıb. Qoruq Azərbaycanın cənub-qərbində, Zəngilan rayonu ərazisində Bəsitçayın dərəsində yerləşir. Qoruq müvafiq ərazinin landşaft kompleksini, xüsusilə nadir təbii çinar meşəliyini qorumaq məqsədilə təşkil edilib. Onun adı dərəsində yerləşdiyi çayın adı ilə bağlıdır. Bəsitçay respublika qoruqlarının ən kiçiyidir və sahəsi 107 hektardır. Meşə ilə örtülü sahənin əsas ağac cinsi Şorq çinarıdır. Qoruğun yerləşdiyi ərazi əsasən dağlıq olub, dəniz səviyyəsindən hündürlüyü 600-800 metr qədərdir.

Ərazinin iqlim şəraiti çinar meşəliyinin təbii bərpası və inkişafı üçün çox əlverişlidir. İşğaldan əvvəl burada 100 hektar çinar meşələri olub. Onlar Bəsitçayın və onun qolu Şıxauzçayın dərəsində yerləşib. Burada həm təmiz, həm də qarışıq çinar meşəliyi yayılıb. Qarışıq çinarlıqlarda qoz, dağdağan, tut, söyüd, qovaq və digər ağaclar, yemişan, itburnu, mürdarça, qaratan və sair kollar bitir. Qoruqdakı çinar ağaclarının orta yaşı 165 il, orta hündürlüyü 35 metr, orta diametri isə 1 metrdir. Qoruğun ətraf sahələrində, bəzən də özündə canavar, çöl donuzu, porsuq, çüyür, dovşan, müxtəlif gəmiricilər və sair məməlilərə, kəklik, turac, göyərçin və digər quşlara rast gəlinir.

Otuz ilə yaxın müddət ərzində erməni təcavüzkarlarının işğal altında saxladığı qoruq ciddi ekosidə məruz qalıb. Mövcud vəziyyətin qiymətləndirilməsi üçün işğaldan azad olunmuş ərazilərə ezam olunan monitorinq qrupunun araşdırmalarına əsasən məlum olub ki, erməni vandalizmi nəticəsində qoruğa aid olan 85 hektar meşə ilə örtülü sahənin 42 hektardan çox hissəsi tamamilə məhv edilib. Çoxyaşlı Şorq çinarı ağacları kəsilib, köklərinin itirilməsi üçün müxtəlif partladıcı maddələrdən istifadə edilib, ərazidə yanğınlar törədilib və Qoruğun inzibati binası dağıdılıb.

Dövlət başçısının imzaladığı Sərəncamla Qarabağ Milli Parkının yaradılması xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri şəbəkəsinin genişləndirilməsi, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə yeni xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin yaradılması, regionun zəngin ekosisteminin və təbii irsinin beynəlxalq miqyasda təbliği və tanıdılması, biomüxtəlifliyin bərpası və qorunub saxlanılması, təbii sərvətlərdən dayanıqlı istifadənin təmin edilməsi ilə sosial-iqtisadi imkanların artırılması və ekoturizmin inkişafını təmin etmək məqsədi daşıyır. Sərəncama əsasən, Qarabağ Milli Parkının Ağdərə rayonunun dövlət mülkiyyətində olan torpaqlarından 44773,79 hektar, Xocalı rayonunun dövlət mülkiyyətində olan torpaqlarından 24597,80 hektar,

Kəlbəcər rayonunun dövlət mülkiyyətində olan torpaqlarından 13514,98 hektar, Şuşa rayonunun dövlət mülkiyyətində olan torpaqlarından 5314,34 hektar və Laçın rayonunun dövlət mülkiyyətində olan torpaqlarından 217,09 hektar ayrılaraq və xüsusi qorunan ərazilərin torpaqları kateqoriyasına aid edilməklə, bu Sərəncama əlavə edilən yerlər qoruluş planında göstərilmiş 88418,00 hektar sahədə yaradılması nəzərdə tutulur.

“Yaşıl artım” zonası

Azərbaycan 44 günlük Vətən müharibəsində və 23 saatlıq lokal xarakterli antiterror əməliyyatında qazandığı parlaq qələbələrle ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin tam bərpasına nail olub. İndi doğma torpaqlar doğma əllərdədir. Həmçinin bu yerlərin gözəl təbiətinin də yeni növrəgi başlayıb. Sərəncamda bildirilir ki, Vətən müharibəsindən ötn müddət ərzində işğaldan azad edilmiş ərazilərin ekoloji tarazlığının, o cümlədən təbii ekosistemlərinin və zəngin biomüxtəlifliyinin bərpası, xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin yenidən qurulması, regionun təmiz ətraf mühit və “yaşıl artım” zonasına çevrilməsi istiqamətində tədbirlər həyata keçirilməlidir.

Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonuna daxil olan Zəngilan rayonunun inzibati ərazisində Azərbaycan Respublikasının Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoruğunun və Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan Şuşa və Xocalı rayonlarının inzibati ərazilərində Azərbaycan Respublikasının Daxili Dövlət Təbiət Yasaqlığının fəaliyyəti Böyük Qayıdış çərçivəsində bərpa edilməlidir.

Xatırladaq ki, Prezident İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva 2021-ci il fevralın 14-də Füzuli, Zəngilan, Laçın və Cəbrayıl rayonlarına səfər çərçivəsində Zəngilan rayonundakı Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoruğunun ərazisində olublar. Onlar qoruqda çinar ağacları əkilər və Bəsitçaya balıq buraxıblar.

Eyni zamanda, post-müharibə dövründə azad ərazilərin “yaşıl enerji” potensialından istifadə olunması istiqamətində tədbirlər görülür. İlk qiymətləndirmələrə əsasən, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə 7 200 MVT-dən çox günəş, 2 000 MVT-adək külək enerjisi üzrə potensial mövcuddur. Günəş enerjisi potensialı ilə Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan rayonları, külək enerjisi ilə isə əsasən dağlıq rayonlar olan Laçın, Kəlbəcər rayonları zəngindir. Eyni zamanda yerli su ehtiyatlarımızın 25 faizə qədərindənin Qarabağ ərazisində formalaşdığını nəzərə alaraq qeyd edə bilərik ki, işğaldan azad olunmuş ərazilərdə kifayət qədər geniş hidroenerji potensialı da mövcuddur. Bölgənin enerji təminatının daha da səmərəli təşkili məqsədilə bu ərazilərdə yeni su elektrik stansiyalarının qurulması üçün araşdırmalar aparılır. Bundan başqa, bu ərazilərdə mövcud olmuş su elektrik stansiyalarının bərpası istiqamətində işlər davam etdirilir.

Qeyd edək ki, Nazirlər Kabineti tərəfindən “Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərində 2022-2026-cı illərdə “yaşıl enerji” zonasının yaradılması üzrə Tədbirlər Planı” təsdiq edilib. Sözügedən tədbirlər planına uyğun olaraq Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında “yaşıl” texnologiyaların və enerji səmərəliliyinin təbii ilə yanaşı bir çox ümumi enerji infrastrukturuna və sahənin inkişafına müsbət təsir edəcək tədbirlər nəzərdə tutulub. Eyni zamanda bu tədbirlər planındakı öhdəliklər, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə “yaşıl enerji” zonasının yaradılması məsələsi ilə bağlı qarşıya qoyulmuş vəzifələrin müzakirəsi məqsədilə Nazirlər Kabinetinin 2022-ci il 3 avqust tarixli 459s nömrəli Sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərində yaşıl texnologiyaların və enerji səmərəliliyi tələblərinin təbii ilə bağlı əlaqələndirmə və monitorinq üzrə İşçi qrup”u yaradılıb.

Azərbaycan 2030-cu ilədək enerji balansında bərpalanan enerjinin payını 30 faizə yüksəltməyi hədəfləyir. İndiyədək azad ərazilərin “yaşıl zona”ya çevrilməsi strategiyası çərçivəsində bir sıra layihələrin tamamlanması məmnunluqla doğurur. Qarşıya qoyulan hədəflə uyğun olaraq elektrik enerjisinin istehsal güclərinin bərpası çərçivəsində Laçın, Kəlbəcərdə və Suqovuşanda bərpa edilən 20.2 MVT gücündə 4 su elektrik stansiyası artıq istismara verilib. Bunlar aşağıdakılardır:

- “Güləbird” SES - 8 MVT;
- “Suqovuşan-1” KSES - 4,8 MVT;
- “Suqovuşan-2” KSES - 3,0 MVT;
- “Kəlbəcər-1” KSES - 4,4 MVT.

Eyni zamanda, Cəbrayıl rayonu ərazisində, Araz çayı üzərində ümumi gücü Azərbaycan tərəfi üçün 140 MVT (100 MVT “Xudafərin”, 40 MVT “Qız Qalası”) olmaqla, iki su elektrik stansiyasının tikintisi həyata keçirilib. Hazırda bir sıra layihələrin, o cümlədən də bp şirkətinin iştirakı ilə Zəngilan/Cəbrayıl zonasında 240 MVT gücündə günəş elektrik stansiyasının tikintisi davam etdirilir.

Müharibə cinayətləri unudulmur və unudulmayacaq

Döyüş meydanında acınacaqlı məğlubiyyətə uğrayan düşmən bunun qisasını keçmiş təmas xəttindən uzaqda yerləşən yaşayış

məntəqələrini atəşə tutmaqla, mülki əhalini və infrastrukturunu hədəfə almaqla çıxmağa çalışırdı. Cəbhə xəttindən 80 kilometr aralıda yerləşən Gəncə şəhəri də Vətən müharibəsi dövründə oktyabrın 4-ü, 5-i, 8-i, 11-i və 17-də Ermənistan silahlı qüvvələrinin “Toçka-U”, “Smerç”, “SCUD” və digər raket sistemlərindən atəşə məruz qalıb. Bu amansız hücumlar nəticəsində 6-sı uşaq olmaqla, 26 mülki şəxs həyatını itirib, 142 dinc sakin isə yaralanıb.

Həmin zərbələrdən birinin endirildiyi ərazidə - yaşayış binalarının yerində Gəncə Memorial Kompleksi inşa olunub. Prezident İlham Əliyevin 2022-ci ilin yanvarında təməlini qoyduğu və dövlət başçısının iştirakı ilə 27 sentyabr 2025-ci il tarixində - Anım Gündündə açılışı baş tutan bu kompleksin yaradılması İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı Ermənistanın raket hücumlarının qurbanı olmuş günahsız insanların əziz xatirəsini əbədiləşdirmək və müharibənin acı realitələrini gələcək nəsillərə çatdırmaq məqsədi daşıyır. Kompleks 4 hektar sahəni əhatə edir. Orijinal memarlıq həlli ilə seçilən abidə spiralvari forması ilə raketin yerdə buraxdığı iz - krateri simvolizə edir. Kompleksin açıq meydanında isə dağıdılmış binaların qalıqları xüsusi instalyasiya şəkildə qorunub saxlanılıb.

Aypara formalı ikimərtəbəli binanın ümumi sahəsi 2400 kvadratmetrdir. Birinci mərtəbədə muzey ekspozisiyası, ikinci mərtəbədə isə seminar, təlim və müxtəlif tədbirlərin keçirilməsi üçün nəzərdə tutulmuş çoxfunksiyalı zal yerləşir.

Muzeydə “XX əsrin əvvəli”, “Deportasiya və məcburi köçkünlük”, “Soyqırımı və kütləvi qırğınlar”, “Atəşkəs və Vətən müharibəsi dövrü”, “İtkin düşənlər, kütləvi məzarlıqlar, mina terroru” və “İşıqlı gələcəyə doğru” mövzularına həsr olunan gələcək fəaliyyət göstərir.

Müharibə qurbanlarının xatirəsi əbədi yaşayacaq. Dövlət başçısının imzaladığı müvafiq Sərəncamla Gəncə Memorial Kompleksinin fəaliyyətinin təmin edilməsi məqsədilə Mədəniyyət Nazirliyinin tabeliyində Gəncə Memorial Kompleksinin yaradılması nəzərdə tutulur. Belə bir sənədin imzalanması tariximizin ağır dövrünün, Ermənistanın müharibə cinayətlərinin gənc nəsə çatdırılması baxımından çox vacibdir. Bu o anlamə gəlir ki, müharibə cinayətləri unudulmur və unudulmayacaq. Bu bizim üçün bir yaddasdır. Biz sülh istəyirik, heç bir qonşu dövlətin ərazisini ihlaq etmək niyyətində yoxdur. Ancaq tarixi də unutmamalıyıq və daim güclü olmalıyıq.

Dünənin, bu günün və sabahın PARTİYASI...

Yeni Azərbaycan Partiyası keçmişin təcrübəsi ilə gələcəyin tələbləri arasında mühüm körpü formalaşdırır

Ulu öndər Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasını (YAP) “dünənin, bu günün və sabahın partiyası” kimi səciyələndirirdi. Bu fikir partiyanın yalnız yarandığı dövrün siyasi reallıqlarına deyil, Azərbaycanın gələcək inkişafına hesablanmış ideoloji xəttə və davamlılıq prinsipinə əsaslandığını ifadə edir. Həqiqətən də YAP müasir Azərbaycanın inkişaf tarixinin bütün mərhələlərində

özünəməxsus yer tutub, ölkədə baş verən siyasi, iqtisadi və ictimai yenilənməyə dəstək verib. Bütün bu dövrdə partiya həm də özünün fəaliyyət istiqamətlərini yeniləyib. Partiyanın bu gün də öz mövqeyini qorumasının mühüm səbəblərindən biri məhz keçmişin təcrübəsi ilə gələcəyin tələbləri arasında mühüm körpü formalaşdırır.

Bu baxımdan nəsilər ara-

sında siyasi və mədəni varislərin təmin edilməsi xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Partiyanın qurulmasında və möhkəmlənməsində iştirak etmiş veteran üzvlərin zəngin təcrübəsinin gənc nəsəyə ötürülməsi həm ideoloji davamlılığa, həm də təşkilati inkişafın möhkəmlənməsinə xidmət edir. Eyni zamanda, gənclərin partiya fəaliyyətinə daha geniş cəlb olunması, onların təşəbbüslərinə və müasir

düşüncə tərzinə meydan verilməsi YAP-ın yenilənmə imkanlarını artırır. Çünki siyasi təşkilatın gücü yalnız keçmiş xidmətləri qorumaqla deyil, həm də dəyişən dövrün çağırışlarına cavab verən yeni kadrlar yetişdirməklə ölçülür.

Veteranların həyat təcrübəsi ilə gənclərin enerjisi və yenilikçi yanaşmasının bir araya gəlməsi partiyanın inkişafına əlavə dinamika qazandırır. Bu

münasibətlər sadəcə nəsilərin təmsilçiliyi deyil, həm də ideyaların, siyasi ənənələrin və gələcəyə dair baxışların qarşılıqlı ötürülməsidir. YAP-da yaşlı nəsə ehtiramla yanaşılması və gənclərin irəli çəkilməsi bir-birini tamamlayan istiqamətlərdir. Məhz bu uzlaşma partiyanın tarixi irsini qorumaqla yanaşı, müasir siyasi reallıqlara uyğun yenilənməsinin də əsas şərtlərindən biri kimi çıxış edir.

YAP yeni dövrün siyasi çağırışlarına uğurla cavab verir...

Beləliklə, Yeni Azərbaycan Partiyasının qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri dəyişən siyasi və ictimai reallıqlara uyğun olaraq fəaliyyət mexanizmlərini təkmilləşdirməkdir. Prezident İlham Əliyevin partiyanın gələcək inkişafı ilə bağlı yanaşmasında modernləşmə yalnız təşkilati strukturların yenilənməsi ilə məhdudlaşmır. Bu anlayış eyni zamanda siyasi fəaliyyətin məzmununun, cəmiyyətlə ünsiyyət üsullarının və qarşıya qoyulan hədəflərin yeni dövrün tələblərinə uyğunlaşdırılmasını əhatə edir. Müasir dünyada informasiya mühitinin sürətlə dəyişməsi, yeni ideoloji təbliğat imkanlarının ortaya çıxması və vətəndaşların siyasi proseslərdə iştirak formalarının genişlənməsi yeni dövr üçün qarşıya yeni tələblər qoyur. Prezident İlham Əliyev partiyanın VIII Qurultayında bildirdi ki, ideoloji işin düzgün qurulması, şablonlardan, hansısa formal xarakter daşıyan tədbirlərdən əl çəkmək vaxtı gəlib çatıb: “Yəni yeni, müasir ideoloji işlər aparılmalıdır. Bizim üstünlüyümüzə ondan ibarətdir ki, bəzi ölkələrdən fərqli olaraq bizə əfsanə yaratmaq lazım deyil. Bəzi ölkələrdə bəzi rəhbərlər həm keçmişdə olan bəzi nailiyyətləri öz adlarına çıxarmaq istəyirlər, yaxud da ki, tarixi təhrif edərək öz rollarını şişirtmək istəyirlər, bizə bu lazım deyil. Bizə lazımdır ki, həqiqətlər hər bir vətəndaşa çatсын - bu gün çox şəxslənmiş informasiya mənbələri olan bir zamanda, o cümlədən Azərbaycan dilində”.

Buna görə də formal tədbirlərlə kifayətlənməmək, görülən işlərin nəticələrinə diqqət yetirmək, ictimaiyyətin gözləntilərini öyrənmək və müasir kommunikasiya vasitələrindən səmərəli istifadə etmək mühüm əhəmiyyət daşıyır. YAP-ın daima yenilənməsi, öz fəaliyyətində yeni çağırışları əks etdirməsi partiyanın ictimai-siyasi proseslərdə iştirakının keyfiyyətə yeni mərhələyə yüksəldilməsinin təsdiqi

P.İSMAYILOV

Veteranların təcrübəsi hər zaman nəzərə alınır

Prezident İlham Əliyevin Yeni Azərbaycan Partiyasının inkişaf strategiyasında diqqət yetirdiyi mühüm məsələlərdən biri partiyanın formalaşmasında və möhkəmlənməsində xidmətləri olan veteran üzvlərin rolunun qorunmasıdır. Xüsusilə müstəqilliyimizin ilk illərində Azərbaycanın müdrikəb siyasi şəraitdən keçdiyi bir vaxtda Ümummilli lider Heydər Əliyevin ətrafında birləşən insanların fəaliyyəti YAP-ın təşkilati əsaslarının yaradılmasında mühüm əhəmiyyət daşıyıb. Həmin dövrdə partiyanın sıralarında təmsil olunmaq, onun ideyalarını müdafiə etmək və siyasi fəaliyyətini genişləndirmək müəyyən çətinliklər və məsuliyyət tələb edirdi. Buna görə də veteran üzvlərin xidmətləri yalnız keçmişin xatirəsi kimi

deyil, partiyanın bugünkü siyasi mövqeyinin formalaşmasına töhfə verən tarixi təcrübə kimi qiymətləndirilir. Prezident İlham Əliyevin bu irsə münasibəti partiyada ənənələrin qorunması ilə institusional inkişafın uzlaşdırılmasına əsaslanır. Hələ YAP-ın VII Qurultayında həyata keçirilən struktur dəyişiklikləri çərçivəsində Veteranlar Şurasının yaradılması da bu baxımdan diqqətləyiç addım idi. Yeni strukturun formalaşdırılması veteranların partiya həyatında iştirakının davam etdirilməsi, onların bilik və təcrübəsindən faydalanmaq üçün institusional imkanların qorunması baxımından əhəmiyyət daşıyırdı. Belə yanaşma partiya-

fərdən ibarət tərkibi səse qoyulub və yekdilliklə təsdiq olunub. YAP Sədrinin müavini - Mərkəzi Aparatın rəhbəri Tahir Budaqov partiyanın Veteranlar Şurasının ötən 5 il ərzində uğurlu fəaliyyət həyata keçirdiyini vurğulayaraq veteranların bilik və təcrübəsinin gənclərə ötürülməsinin gənc nəslin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunmasına, milli-mədəni dəyərlərə sadiqliyin gücləndirilməsinə, partiya daxilində nəsil-lərəarası əlaqələrin möhkəmləndirilməsinə mühüm töhfələr verdiyini qeyd edib. O, Veteranlar Şurasının hər bir üzvünə möhkəm cəsarət və fəaliyyətində uğurlar arzulayıb.

Partiyada uğurlu gənclər siyasəti yürüdü...

Yeni Azərbaycan Partiyasının inkişafında ənənələrin qorunması nə qədər vacibdirsə, müasir düşüncəli və təşəbbüskar kadrların irəli çəkilməsi də bir o qədər əhəmiyyətlidir. Yeni Azərbaycan Partiyasında bu iki istiqamət bir-birini tamamlayır. Veteranların təcrübəsi ilə gənclərin potensialının uzlaşdırılması partiyanın gələcək fəaliyyətinin əsas şərtlərindən biri kimi çıxış edir. Çünki cəmiyyətin dəyişən gözləntiləri, informasiya texnologiyalarının inkişafı və siyasi kommunikasiyanın yeni formaları partiya fəaliyyətində daha çevik yanaşmaların tətbiqini zəruri edir.

Gənclərin partiya strukturlarında təmsilçiliyinin genişləndirilməsi, onların qərarların hazırlanması və həyata keçirilməsi prosesi nə cəlb olunması YAP-ın gələcəyə hesablanmış siyasətinin mühüm istiqamətidir. Burada əsas məsələ yalnız rəhbər orqanlarda gənclərin sayının artırılması deyil, onların intellektual imkanlarından, peşəkar biliklərindən və yeni ideyalarından səmərəli istifadə olunmasıdır. Müasir siyasi təşkilatın uğuru qarşısına qoyulan vəzifələri yerinə yetirə bilən, cəmiyyətlə işləmək bacarığına malik və dəyişikliklərə açıq kadrların hazırlanmasından da asılıdır.

Partiyanın rəhbər strukturlarının yenilənməsi, yeni silsilələrin irəli çəkilməsi və gənclərin ictimai-siyasi fəaliyyətə təşviqi bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. YAP-da gənclər siyasəti həm təşkilatın inkişafı, həm də si-

yasi davamlılıq baxımından əhəmiyyətlidir. Gənclərin irəli çəkilməsi partiyanın gələcək nəsilərlə əlaqəsini möhkəmləndirir. Oktyabrın 16-da keçirilən İdarə Heyətinin yeni tərkibdə ilk iclasında YAP Gənclər Birliyinin say tərkibinin müəyyən edilməsi, Yeni Azərbaycan Partiyası Sədrinin təqdim etdiyi namizədlər siyahısından Gənclər Birliyinin üzvləri, sədri və sədr müavinlərinin təyin edilməsi məsələlərinə də baxılıb. YAP Sədrinin müavini - Mərkəzi Aparatın rəhbəri Tahir Budaqov YAP Gənclər Birliyi tərəfindən ötən 5 il ərzində Ümummilli Lider Heydər Əliyevin zəngin dövlətçilik irsinin və əbədiyaşar ideyalarının, dövlət və xalq qarşısında misilsiz xidmətlərinin, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Yeni Azərbaycan Partiyasının Sədri İlham Əliyevin məqsədyönlü daxili və xarici siyasətinin, partiyamızın fəaliyyətinin təbliği istiqamətində dövlət qurumları, ali təhsil müəssisələri, qeyri-hökumət təşkilatları və bəynəlxalq tərəfdaşlarla sıx əməkdaşlıq şəraitində çoxsaylı tədbir və layihələrin həyata keçirildiyini qeyd edib. Yaş həddinə görə YAP Gənclər Birliyinin sıralarını tərk edən partiya fəallarına səmərəli fəaliyyətlərinə görə İdarə Heyəti adından minnətdarlıq bildirilib, onların bundan sonra da ölkənin ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak edəçklərinə əminlik ifadə olunaraq hər birinə uğurlar arzulanıb. Sonra YAP Gənclər Birliyinin 30 nəfərdən ibarət yeni tərkibi səse qoyulub və yekdilliklə təsdiq olub. YAP Sədrinin müavini - Mərkəzi Aparatın rəhbəri Tahir Budaqov Gənclər Birliyinin yeni tərkibinə daxil edilmiş şəxsləri təbrik edərək onlara fəaliyyətlərində uğurlar arzulayıb.

Vətən müharibəsinin 26-cı günü 22 oktyabr 2020-ci il

• Azərbaycan Ordusu Füzuli rayonunu Mollavəli, Yuxarı Rəfidinli, Aşağı Rəfidinli, Cəbrayıl rayonunun Sirik, Şıxlar, Məstəlibəyli, Dərzili kəndlərini işğaldan azad edib. Bu barədə Prezident İlham Əliyev özünün rəsmi tviter səhifəsində bildirib.

• Zəngilan rayonunun Kolluqışlaq, Malatkeşin, Kənd Zəngilan, Genlik, Vəliqulubəyli, Qaradərə, Çöpədərə, Tatar,

olunan bölmələri şəxsi heyət və hərbi texnika itirərək mühüm yüksəkliklərdən və bir sıra mövqelərdən geri çəkilməyə məcbur edilib. Düşmənin Xocavənd istiqamətində mövqe tutan 155-ci artilleriya

böliyyənin şəxsi heyəti isə döyüşə girməkdən imtina edib. Bu barədə Müdafiə Nazirliyi məlumat yayıb.

• Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin müəssisələri yeni növ zərbə tipli, daha

etməsinə etiraz əlaməti olaraq bəzi avtomobil yollarını bağlayıblar. Düşmənin bölmələrində ərzaq, yanacaq və döyüş sursatlarının çatmadığı barədə də məlumatlar daxil olub.

atdığı ballistik raket dənizə düşüb.

• Müdafiə Nazirliyi Silahlı Qüvvələrimizin artilleriya bölmələrinin düşmənin atəş nöqtələrinə və mövqelərinə dəqiq və sarsıdıcı zərbələr vurmasını əks etdirən videogörüntüləri təqdim edib.

• Ordumuzun cəbhənin Qubadlı, Xocavənd və Ağdərə istiqamətində keçirdiyi əməliyyatlar nəticəsində Ermənistan silahlı qüvvələri şəxsi heyət və dö-

İlham Əliyev
@azpresident

Müzəffər Azərbaycan Ordusu Füzuli rayonunun Mollavəli, Yuxarı Rəfidinli, Aşağı Rəfidinli, Cəbrayıl rayonunun Sirik, Şıxlar, Məstəlibəyli, Dərzili kəndlərini işğaldan azad etmişdir. Eşq olsun Azərbaycan Ordusuna! Qarabağ Azərbaycandır!

Translate Tweet

6:31 PM · Oct 22, 2020 · Twitter Web App

İlham Əliyev
@azpresident

Müzəffər Azərbaycan Ordusu Zəngilanın Kolluqışlaq, Malatkeşin, Kənd Zəngilan, Genlik, Vəliqulubəyli, Qaradərə, Çöpədərə, Tatar, Ağrı, Əmirxanlı, Qarqulu, Bartaz, Dəlləkli kəndlərini və Ağbend qəsəbəsini işğaldan azad etmişdir. Eşq olsun Azərbaycan Ordusuna! Qarabağ Azərbaycandır!

Translate Tweet

6:38 PM · Oct 22, 2020 · Twitter Web App

İlham Əliyev
@azpresident

Ağbend qəsəbəsinin azad edilməsi ilə Azərbaycan və İran İslam Respublikası dövlət sərhədinin tam nəzarətə götürülməsi təmin olundu. Bu münasibətlə Azərbaycan və İran xalqını təbrik edirəm. Eşq olsun müzəffər Azərbaycan Ordusuna!

Translate Tweet

6:39 PM · Oct 22, 2020 · Twitter Web App

Tiri, Əmirxanlı, Qarqulu, Bartaz, Dəlləkli kəndləri və Ağbend qəsəbəsi işğaldan azad edilib. Bu barədə Prezident İlham Əliyev özünün rəsmi tviter səhifəsində məlumat verib.

• Prezident İlham Əliyev Türkiyə Respublikasının Baş Ombudsmanını qəbul edib.

• Cəbhənin Qubadlı istiqamətində Ermənistan silahlı qüvvələrinin müdafiə

riya alayının D-20 batareyasının şəxsi heyəti arasında çoxlu sayda yaralanan var. Hadrut qəsəbəsinə şimaldakı artilleriya bölmələrinə yeni gətirilmiş erməni könüllülər atəş mövqelərini tərk edərək qaçıb. Ağdərə istiqamətində yerləşən 5-ci dağatıcı alayın və 543-cü alayın müdafiə mövqelərinə endirilən artilleriya zərbələri nəticəsində düşmənin çoxsaylı itkilər verib. Birinci taborun bir

böyük dağdıqıcı gücə malik “İti qovan” pilotsuz uçuş aparatlarının seriyalı istehsalına başlayıb.

• Ermənistan ordusu Oğuz-Qəbələ-Bakı su kəmərinə hədəfə alaraq raket atıb.

• Müdafiə Nazirliyinin məlumatına görə, Ermənistan ordusunun hərbiçiləri döyüşlərdə iştirakdan imtina edir. Yerli sakinlər övladlarının döyüşlərdə iştirak

• Müdafiə Nazirliyi düşmənin ordusunun əl keçirilən növbəti hərbi texnikalarının videogörüntüsünü paylaşılıb.

• Bölmələrimiz Naxçıvan Muxtar Respublikasının Sədərək və Şərrur rayonları istiqamətində uçuş keçirməyə cəhd göstərən Ermənistan silahlı qüvvələrinə məxsus taktiki pilotsuz uçuş aparatını məhv ediblər.

• Düşmənin Siyözən istiqamətində

yüş texnikası baxımından ağır itkilər verərək mühüm yüksəkliklərdən və bir sıra mövqelərdən geriə çəkilməyə məcbur edilib. Düşmənin yeraltı sığınacaqları dağıdılıb.

• Suqovuşan və Talış kəndlərinə gədən tarixi yolların bərpasına başlanılıb.

• Ermənistan ordusunun Kürdəmir istiqamətində atdığı ballistik raket yaşayış məntəqəsinin yaxınlığına düşüb.

1992-ci ilin 24 oktyabrı...

Ermənilər Vaşinqtonda, AXC-Müsavət hakimiyyəti Naxçıvanda Azərbaycana qarşı “sui-qəsd” hazırlayırdı...

1992-ci ilin oktyabrında ABŞ Kongresi SSRI-nin dağılmasından sonra müstəqillik əldə etmiş dövlətlərə yardım üçün “Azadlığa Dəstək Aktı” (“Freedom Support Act”) adlı sənəd qəbul etdi. Azadlığa Dəstək Qanununun əsas müddəaları ikitərəfli iqtisadi yardım, biznesin inkişafı, demokratiya korpusu kimi məqamları özündə birləşdirirdi. Aktın Azərbaycanla bağlı olan 907-ci düzəlişdə bildirilirdi ki, “Dəyişdirilmiş düzəlişləri əvvəllər nəzərdən keçirilməmiş daha çox Şərqi Avropa ölkəsini əhatə etmək üçün genişləndirir və Azərbaycana yardımı Ermənistan və Dağlıq Qarabağa qarşı təcavüzü dayandırana qədər məhdudlaşdırır”.

Bu isə o demək idi ki, təcavüzə, işğala moruz qalan Azərbaycana qarşı növbəti ədalətsizlik baş verirdi...

Beləliklə, bu Akt 1992-ci ilin oktyabrında qəbul edilərsə, ABŞ-ın Azərbaycana yardımını məhdudlaşdırdı. Məsələnin mahiyyətinə keçməmişdən öncə, vurğulayaq ki, Azadlığa Dəstək Aktı üçün qanunvericilik prosesi qanun layihəsinin 3 iyun 1991-ci ildə Nümayəndələr Palatasında H.R. 2508 kimi təqdim edilməsi ilə başlamışdı. Qanun layihəsi 26 avqust 1992-ci ildə Nümayəndələr Palatasında müzakirəyə çıxarıldı və bu, Palatada məsələ ilə bağlı yeganə müzakirə və bəxş oldu. 1992-ci ilin yayının sonlarında düzəlişlər Senatdan keçdi və 1 oktyabr 1992-ci ildə Azadlığa Dəstək Aktı Senatın müzakirəsinə çıxarıldı, qəbul edildi. Bir neçə gün sonra, 3 oktyabr 1992-ci ildə qanun layihəsi Nümayəndələr Palatasının müzakirəsinə çıxarıldı və qəbul edildi. Prezident Corc H.W. Buş 24 oktyabrda 102-511 sayılı Dövlət Qanununu imzaladı.

Bütün bu incelikləri sadalamaqda məqsədimiz var - bu Aktıda Azərbaycana yardımını məhdudlaşdırılması o dövrdə müstəqilliyini yenidən bərpa etmiş Azərbaycan üçün böyük zərbə idi. Aktın müzakirəsi, ayrı-ayrı qanunvericilik prosedurlarından keçməsi isə aylarla davam etmişdi. Amma həmin dövrdə hakimiyyətdə olan AXC-Müsavət cütliyi nəinki bu sənədin Azərbaycana bağlı məhdudlaşdırılmasına müdaxilə etmişdi, hətta

bundan xəbərsiz idilər...

Bir arayış verək - 907-ci düzəlişin qəbulundan cəmi 2 gün əvvəl, oktyabrın 22-də ABŞ-ın ölkəmizdəki səfiri ilə o dövrün prezidenti Əbülfəz Elçibəy arasında görüş olmuşdu. Saatyarımdan artıq davam edən görüşdən sonra səfir jurnalistlərə bildirmişdi ki, “Az da olsa hər şeydən danışa bildik”. Maraqlıdır ki, cəmi 2 gündən sonra qəbul olunacaq qərardan xəbərsiz olan Azərbaycan hakimiyyəti bu mövzuda səfirlə bir kəlmə belə kəsməmişdi. Arxivlərdə, xüsusilə o dövrün Ali Sovetin rəsmi orqanı olan “Azərbaycan” qəzetinin oktyabr, noyabr, dekabr aylarının buraxılışlarında bir cümlə də olsun 907-ci düzəlişə bağlı nə bir fikir, nə bir etiraz yox idi, sanki belə bir şey baş verməmişdi. Axı, bu necə ola bilərdi? Ölkəmizə qarşı böyük bir ədalətsizlik baş verir, ABŞ-dakı erməni lobbisi, xüsusilə Amerika Erməni Milli Komitəsi (ANKA) bunu özünün ən böyük qələbəsi elan edir, amma Azərbaycanın bundan xəbəri olmur. Nə diplomatik xətlərlə, nə təhlükəsizlik xətti ilə, nə də ki... Belə, acı da olsa vəziyyət bu qədər acınacaqlı idi.

Məsələ ilə bağlı həmin dövrün Azərbaycan hakimiyyətinin nümayəndələrinə müraciət etdik. 1992-ci ilin oktyabrında Azərbaycanın dövlət katibi işləmiş Pənah Hüseyn öncə 1992-ci ilin dekabr ayında 907-ci düzəlişə bağlı müraciətin edildiyini bildirdi. O qeyd etdi ki, belə bir müraciət edilib və orada bu addımın düzgün olmadığı vurğulanıb: “Məncə o Mili Məclisin (Ali Sovetin) müraciətidir. Siz “Azərbaycan” qəzetinə baxsanız, orada var”.

Pənah Hüseynin diqqətinə çatdırdıq ki, Azərbaycan qəzetinin 3 aylıq (oktyabr, noyabr, dekabr) aylarının buraxılışlarına tam baxılıb, amma orada belə bir müraciət yer almır, dərc edilməyib. Pənah Hüseyn qeyd etdi ki, bəlkə də Milli Məclisin (Ali Sovetin) müraciəti olmayıb, başqa xətlə müraciət edilib, onun yadında dəqiq deyil.

Pənah Hüseyn bildirdi ki, 1993-cü ilin yanvar ayında prezident Elçibəyin bir müraciəti var və orada da deyəsən buna etiraz yer alır. Pənah Hüseyn bu məsələyə operativ reaksiya verilməməsinin səbəbini 907-ci düzəlişin qəbulundan oratya çıxması ilə əlaqələndirib. Onun sözlərinə görə, ANKA bunu özünün ən böyük nailiyyəti kimi qeyd etmişdi.

Pənah Hüseynə xatırlatdıq ki, 2 gün əvvəl, 22 oktyabrda prezident Elçibəylə ABŞ-ın ölkəmizdəki səfiri arasında görüş olub,

görüşdə də bununla bağlı niyə bir müzakirə aparılmayıb. Pənah bəy bildirdi ki, “Mən indi o dövrü xatırlayıram döyüş əməliyyatları gedirdi. 907-ci düzəlişin qəbul edilməsi bizim üçün gözlənilməz idi. Qərar qəbul olunan gündə bizim xəbərimiz yox idi, o qərarın qəbulunda iştirak etmiş bəzi konqresmenlərin də xatirələrində var ki, bu olduqca tez baş verib, bu 1 günün içində qəbul edilib”.

Bəli, Azərbaycan haqqında verilən olduqca ədalətsiz bir qərar və bu qərardan xəbərsiz Azərbaycan hakimiyyəti. Həmin dövrün mənzərəsini bundan yaxşı təsvir edəcək strixlər tapmaq mümkün deyil.

Azərbaycana qarşı beynəlxalq səviyyədə edilən bu haqsızlığa qarşı çıxmaq əvəzinə AXC-Müsavət hakimiyyəti ölkədə Heydər Əliyevə qarşı kampaniya yürüdü, qoribo də olsa mübarizə aparırdı. Gəlin bir arayış da verək - 1992-ci ilin oktyabrına, Bakıda 10 min kilometrə qədər uzaq olan Vaşinqtonda onilliklər boyu ölkəmizin əleyhinə işləyəcək qərarın verildiyi dövrə bir də başqa prizmadan baxaq. Bir tərəfdə erməni lobbisinin açıq dəstəyi və təzyiqi ilə Azərbaycana qarşı kampaniya başlanılıb, digər tərəfdə isə...

Digər tərəf, yəni, AXC-Müsavət cütliyi o dövrdə elə dünya erməniliyinin əlinə işləyirdi desək, yanlışdır. 1980-ci illərin sonunda başlayaraq Azərbaycanın başına gətirilən faciələrin xronologiyasına diqqət yetirsək, bunu aydın görmək mümkündür. 1980-ci illərin sonunda Heydər Əliyevi Siyasi Büro üzvlüyündən uzaqlaşdırmaq üçün cəfəqlənən erməni lobbisi anlayırdı ki, Azərbaycana qarşı işğal siyasətinin uğurla nəticələnməsinə yalnız Heydər Əliyev mane

ola bilər. Başa düşürdülər ki, Heydər Əliyev siyasi proseslərin mərkəzində yer aldığı zaman ermənilər öz məqsədlərinə çatmağa bilməyəcəklər - bunun üçün də keçmiş İttifaq daxilində bütün güclərini Heydər Əliyevə qarşı birləşdirmişdilər.

1992-ci ilin oktyabrında da eyni proses gedirdi, sadəcə bu dəfə proseslərin mərkəzində AXC-Müsavət hakimiyyəti yer alırdı. Onlar Heydər Əliyevin nüfuzuna qışqacılıqla yanaşı, hər vaxtları onu respublikada baş verən siyasi proseslərdən təcrid etməyə cəhd göstərirdilər. Bunun nəticəsi idi ki, Xalq Cəbhəsinin silahlı qüvvələri 1992-ci il oktyabrın 24-də Naxçıvanda çevriliş etməyə, Heydər Əliyevi tutduğu vəzifədən dəvirməyə cəhd göstərirdilər. O dövrü Heydər Əliyev belə xatırlayırdı: “1992-ci ilin oktyabr ayında, biz Naxçıvanda ağır şəraitdə yaşadığımız zaman bəzilərini bunu da bizə çox gördülər, Naxçıvanda dövlət çevrilişi etmək istədilər. Xalq Cəbhəsinin böyük bir

silahlı dəstəsi Daxili İşlər Nazirliyini zəbt etdi, televiziyanı zəbt etdi. Onların bəzi nümayəndələri televiziya ilə xalqa müraciət edib bizi dəvirmək çağırışları ilə çıxış etdilər. Ancaq heç bir şey edə bilmədilər. Çünki, xalq bizimlə idi.

Mən o vaxt hər bir rabitədən məhrum olduğum üçün bir çox vətənpərvər insanlar avtomobillərlə dərhal şəhərin məhəllələrinə, ətraf

kəndlərə, başqa kəndlərə gedərək, insanları Ali Məclisin qarşısına dəvət edirdilər. Bir neçə saat içərisində Naxçıvanın 20 minə qədər qeyrətli, namuslu kişiləri, qadınları, gəncləri, ağsaqqalları toplaşdılar və sinələrini irəliyə verib Naxçıvanın o vaxtkı Ali Məclisini və Heydər Əliyevi müdafiə etdilər”.

1992-ci ilin oktyabrında Vaşinqtonda ermənilər Azərbaycanın gələcəyinə sui-qəsd hazırlayırdılar, Naxçıvanda isə AXC-Müsavət hakimiyyəti bu xalqın və dövlətin gələcəyinə qarşı sui-qəsd planlaşdırırdı.

Proseslərin inkişafı göstərdi ki, həqiqətdən də AXC-Müsavət hakimiyyətinin nə yuxarı, nə də aşağı əşalonlarının nümayəndələri ölkəmizə qarşı edilən bu haqsızlıqdan xəbərsiz deyildilər. Hətta sonradan xəbər tutmuşdularsa da, bunu xalqdan gizlədirdilər, millətin və dövlətin taleyi ilə oynayırdılar. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan ictimaiyyəti ilk dəfə “Azadlığa dəstək aktı” adlı sənədə 907-ci düzəlişdən ABŞ səfiri Riçard Maylın 4 fevral 1993-cü il tarixində Naxçıvan Muxtar Respublikasına səfəri və muxtar respublikanın Ali Məclisinin Sədri Heydər Əliyevə görüşündən sonra xəbər tutulmuşdu. O zaman Heydər Əliyev ABŞ Prezidenti

Bill Klintonu yazdığı məktubda blokada vəziyyətində olan Naxçıvana humanitar yardım göstərilməsini xahiş etmişdi. Səfir R.Mayls isə Naxçıvana gedərək Heydər Əliyevlə yardımın hansı marşrutla və necə çatdırılması barədə müzakirə aparmışdı. Çünki qeyd etdiyimiz kimi, 907-ci düzəliş yardımı ilə əlaqədar ciddi məhdudiyyət yaradırdı. Buna baxmayaraq, ABŞ hökuməti muxtar respublikaya 1993-cü ilin martında 1 milyon dollar dəyərində ilk humanitar yardım göndərmişdi. Göstərilən yardımdan əlavə, Birləşmiş Ştatlardan bir sıra hökumət və qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri Naxçıvana gələrək vəziyyətlə yerində tanış olmuşdular. Eyni zamanda, Heydər Əliyevin aktiv diplomatik təmasları nəticəsində digər dövlətlərin hökumətləri də öz nümayəndələrini vəziyyətlə tanış olmaq üçün Naxçıvana göndərmişdilər. Muxtar respublikaya yardım göstərən ilk beynəlxalq təsisatlar isə BMT-nin müvafiq qurumları idi.

Sonrakı proses aydındır - 907-ci düzəlişin qəbul olunması nəticəsində yeni müstəqillik qazanmış və böyük çətinliklərlə üzləşən Azərbaycan Respublikası səkkiz il ərzində ABŞ yardımından məhrum oldu. 1996-cı ildə senator Con Porterin təklifi ilə hazırlanan “Porter əlavəsi” qanun layihəsində 1997-ci il üçün Azərbaycana yardım nəzərdə tutulsa da, bu əlavədə “Dağlıq Qarabağ” ayrıca, müstəqil tərəf kimi qeyd olunurdu - ermənilər bu yolla da öz məkrlərini

həyata keçirməyə çalışırdılar. Heydər Əliyev o zaman ABŞ-ın Azərbaycandakı səfiri Riçard Kozlariçi çağıraraq ona bu məsələyə görə ciddi narahat olduğunu bildirmişdi və nəticədə Porter əlavəsinə dəyişiklik edilərək “Dağlıq Qarabağ”ı Azərbaycanla eyni, müstəqil tərəf kimi göstərən ifadə dəyişdirildi. Heydər Əliyev 907-ci

əlavənin ləğvinin zəruriliyini prezident Klinton və ABŞ Kongresinin üzvlərlə görüşlərdə onların diqqətinə çatdırdı.

Nəhayət, 907-ci düzəlişin qüvvəsinin müvəqqəti də olsa tam dayandırılması üçün imkan 11 sentyabr 2001-ci il hadisələrindən sonra yarandı. ABŞ prezidenti Corc Buş 2002-ci ilin yanvarında 907-ci düzəlişin qüvvəsinin müvəqqəti dayandırılması haqqında qərar verdi. 2003-2004-cü illər üçün də eyni addımlar atıldı.

Beləliklə, bu gün Prezident İlham Əliyevin apardığı siyasət nəticəsində tam ləğv olunmasının bir addımında dayanan 907-ci düzəliş AXC-Müsavət hakimiyyətinin dünya erməniliyinə ən böyük “təhlükələri” biri kimi tarixə yazıldı...

P. İSMAYILOV

Azərbaycandan BMT-yə çağırış...

BMT və digər beynəlxalq təşkilatlar axtarış işlərində, məlumat mübadiləsində və məhkəmə-tibbi ekspertiza sahəsində daha fəal iştirak etməlidir

288 qadın, 71 uşaq və 319 yaşlı insan...

Ermənistanın Azərbaycana qarşı otuz ildən artıq davam edən hərbi təcavüzü nəticəsində uşaqlar, qadınlar və ahıllar da daxil olmaqla, 4010 azərbaycanlı itkin düşmüş şəxs kimi qeydə alınıb. Təəssüf ki, Beynəlxalq Qızıl Xaç Komitəsinin bu illər ərzində fəaliyyəti nəticə verməyib. Vətən müharibəsində qəzandığımız tarixi Zəfər və torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsi isə itkin düşmüş vətəndaşlarımızın axtarışı üçün yeni imkanlar açıb. Hazırda Əsir və itkin düşmüş, girov götürülmüş vətəndaşlarla əlaqədar Dövlət Komissiyası fəaliyyətini daha da genişləndirərək itkin düşmüş vətəndaşların yerinin müəyyənəlməsi, kütləvi məzarlıqların aşkar edilməsi məqsədilə intensiv tədbirlər həyata keçirir.

Eyni zamanda, bu istiqamətdə həqiqətlər beynəlxalq tribunalar-

dan dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırılır. Bugünlərdə isə Azərbaycanın BMT yanında Daimi Nümayəndəliyinin birinci katibi Şəhriyar Hacıyev BMT Baş Assambleyasının 81-ci sessiyasının Üçüncü Komitəsində keçirilən interaktiv dialoq zamanı bu mövzuya diqqət çəkib. O bildirib ki, keçmiş münafiqlik nəticəsində itkin düşmüş 4 mindən çox şəxsin taleyinin müəyyənəlməsi Azərbaycan üçün münafiqlikdən sonrakı dövrdə əsas prioritetlərdən biri olaraq qalır. Diplomat qeyd edib ki, keçmiş münafiqlik ilə əlaqədar 4 mindən çox şəxs itkin düşmüş hesab olunur və onların arasında 288 qadın, 71 uşaq və 319 yaşlı şəxs var.

BMT-də “İtkin düşmüş şəxslər” adlı qətnamə...

mübadiləsini asanlaşdırın, həmçinin müasir məhkəmə-tibbi, DNT və texnoloji imkanların tətbiqini genişləndirən praktiki və dayanıqlı mexanizmlərin formalaşdırılmasına töhfə verməkdir.

Bundan əlavə, xatırladaq ki, Azərbaycanın həmmüəllifliyi ilə BMT Baş Assambleyasının 3-cü komitəsi tərəfindən “İtkin düşmüş şəxslər” adlı qətnamə konsensusla qəbul edilib. Qətnamədə silahlı münafiqlər nəticəsində insanların

Şəhriyar Hacıyevin sözlərinə görə, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə aparılan axtarışlar nəticəsində indiyədək 913 nəfərin qalıqları aşkarlanıb. Onlardan 328 nəfərin şəxsiyyəti DNT analizləri və məhkəmə-tibbi ekspertiza vasitəsilə müəyyən edilib, 273 nəfərin qalıqları isə dəfn edilməsi üçün ailələrinə təhvil verilib. Bildirilib ki, münafiqlik başa çatdıqdan sonra 253 nəfərin qalıqlarının olduğu 32 kütləvi məzarlıq aşkarlanıb.

Azərbaycan nümayəndəsi vurğulayıb ki, dəfn yerləri, xüsusilə kütləvi məzarlıqlar barədə məlumatların təqdim edilməsi, arxivlərin açılması və şahid ifadələrinin toplanması itkin düşmüş şəxslərin ailələrinin həqiqi bilmək hüququnun təmin olunması baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Diplomat BMT-ni və digər beynəlxalq təşkilatları axtarış işlərində, məlumat mübadiləsində və məhkəmə-tibbi ekspertiza sahəsində daha fəal iştirak etməyə çağırıb. O, həmçinin Azərbaycanın itkin düş-

itkin düşməsinin onların ailələrinə ağır əzablar verdiyi və münafiqlərə son qoyulması söylərinə mənfi təsir göstərdiyi qeyd olunur. Sənəddə, həmçinin itkin düşmüş şəxslərlə bağlı beynəlxalq humanitar hüququn və beynəlxalq insan hüquqlarının pozulmasına görə cəzasızlığa son qoyulmasının vacibliyi vurğulanır. Qətnamə silahlı münafiqlər iştirakçısı olan dövlətləri insanların itkin düşməsinin qarşısını almaq, onların şəraitini müvafiq

İndiyədək 913 nəfərin qalıqları aşkarlanıb

müş şəxslər məsələsinə dair BMT Baş Assambleyasında müttəmədi qətnamələr irəli sürdüyünü və oktyabrın 7-dən 10-dək Bakıda bu mövzuya həsr olunmuş dördüncü beynəlxalq konfransın keçirildiyini xatırladı. Ş.Hacıyev Azərbaycanın taleyi naməlum qalan şəxslərin aqibətinin aydınlaşdırılması üçün bütün imkanlarını səfərbər etməyə davam edəcəyini bildirdi.

Diplomatın söylədiyi kimi, Bakıda “İtkin düşmüş şəxslər probleminin həllində etimadın gücləndirilməsi və effektiv mexanizmlərin inkişaf etdirilməsi” mövzusunda keçirilən IV beynəlxalq kon-

şəkildə araşdırmaq və taleyini müəyyən etmək üçün bütün lazımi tədbirləri görməyə çağırır. Sənəddə minaların itkin düşmüş şəxslərin taleyini müəyyənəlmək söylərinə maneə törətməsindən də narahatlıqlar ifadə olunur və dövlət-

fransda vacib məsələlər müzakirə olunub. Nəzərə alaq ki, itkin düşmüş şəxslərin axtarışlarında səmərəliliyi dəqiq məlumatların əldə olunmasından bilavasitə asılıdır. Ermənistan itkin düşmüş azərbaycanlıların taleyi, kütləvi və fərdi dəfn yerləri barədə bütün məlumatları təqdim etməli, müvafiq arxivlərin açılmasına və şahid ifadələrinin toplanmasına şərait yaratmalıdır. Bu, hüquqi öhdəlik və humanitar məsuliyyət olmaqla yanaşı, sülhə sadiqliyin əməli ifadəsi, qarşılıqlı etimadın möhkəmləndirilməsinə töhfə olardı. İnsan taleyində əl məlumatları siyasi şərtləndirmə predmeti olmamalıdır. Müraziyyət, həmçinin vurğulanıb ki, əsir və girovların beynəlxalq təşkilatlardan gizlədilməsi, işğalçılarla öldürülməsi və cəzaların izlərinin ört-basdır edilməsi beynəlxalq hüququn kobud şəkildə pozulmasıdır. Bu əməllərə hüquqi qiymət verilməlidir.

ləri insanların qalıqlarını təhlükəsiz şəkildə axtarmaq istiqamətində əməkdaşlıq etməyə çağırır.

Göründüyü kimi, itkin düşmüş həmvətənlərimiz unudulmur və onların taleyinin müəyyənəlməsi daim dövlətin diqqət mərkəzindədir. Azərbaycan bundan sonra da bu istiqamətdə bütün imkanlarını səfərbər edəcək.

Nardar BAYRAMLI

“Elektron ticarət haqqında” Qanunda dəyişikliklər ediləcək

Oktyabrın 20-də Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin növbəti iclası keçirilib. İclasın gündəliyinə 6 məsələ daxil edilib. Komitənin sədri Azər Əmiraslanov birinci məsələnin Hafiz Mahir oğlu İsmayılboylinin Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının auditoru vəzifəsinə namizədliyinə dair rəy barəsində olduğunu bildirib. O, Hesablama Palatasının Milli Məclis tərəfindən yaradılan ali audit orqanı olduğunu, Palatanın auditorlarının parlament sədrinin təqdimatı əsasında vəzifəyə təyin edildiyini diqqətə çatdırıb.

Qeyd edilib ki, H.İsmayılboylinin namizədliyinin yenidən irəli sürülməsi onun səlahiyyət müddətinin başa çatması ilə əlaqədardır. Onun Hesablama Palatasının auditorlarına dair müəyyən edilmiş tələb və meyarlara tamamilə cavab verdiyi söylənilib. Komitə onun peşəkarlığını və iş təcrübəsini nəzərə alaraq, Hesablama Palatasının auditoru vəzifəsinə təyin edilməsi barədə təqdimata müsbət rəyini bildirib.

Sonra iclasda “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsinə (üçüncü oxunuş) baxılıb. Təklif olunan dəyişikliklərin əsas məqsədi Qanunun 3.2.8-1-ci maddəsində sadalanan hüquqi şəxslər tərəfindən müəyyən maliyyə mənbələri istisna olmaqla digər maliyyə vəsaiti hesabına həyata keçirilən satınalmaları “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun təbqi dəirəsindən çıxarmaqdır. Yeni 3.2.8-1-ci maddədə müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqanın (qurumun), həmin qurumun idarəetməsinə verilmiş dövlət müəssisələrinin, dövlət payı olan təsərrüfat cəmiyyətlərinin və publik hüquqi şəxslərin satınalmalarını əhatə edir. İstisna, həmçinin onların təsisçisi və iştirakçısı olduqları hüquqi şəxslərin iştirak payına uyğun satınalmalarına şamil olunur. Qanunun təbqi edilməsi həmin satınalmaların digər maliyyə vəsaiti hesabına həyata keçirilməsi ilə şərtləndirilir.

Gündəliyin növbəti məsələsi - “Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə (ikinci oxunuş) komitə sədri bildirib ki, sonədə əsasən, Mərkəzi Bankın nəzarəti ayrı-ayrı maliyyə institutları ilə yanaşı, onların daxil olduğu maliyyə qruplarına da şamil ediləcək. Belə ki, bankların, həyatın yığım sığortası fəaliyyəti ilə məşğul olan yerli və xarici sığortacıların, təkrarsığortacıların və sığorta vasitəçilərinin, investisiya şirkətlərinin, investisiya fondlarının və onların idarəçilərinin, habelə xarici investisiya fondlarının nümayəndəliklərinin daxil olduğu maliyyə qrupları üzrə konsolidasiya olunmuş nəzarət həyata keçiriləcək.

Sonra “Banklar haqqında” və “Qiymətli kağızlar bazarı haqqında” qanunlarda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsi (ikinci oxunuş) nəzərdən keçirilib. Layihə Azərbaycan Respublikasında sekuritizasiya fəaliyyətinin əsaslarını, sekuritizasiya şirkətinə və xidmət agentinə dair tələbləri, aktivlərin sekuritizasiya şirkətinə satılması, sekuritizasiya planının tərtibi və təsdiqi, sekuritizasiya olunmuş istiqrazların emissiyası, sekuritizasiya fəaliyyəti üzrə risklərin idarə edilməsi və

şəffaflıq üzrə tələbləri müəyyən edir.

İclasda, həmçinin “Qismən yenilənmiş Radiorabitə Reqlamenti və onun əlavələri”nin təsdiq edilməsi haqqında qanun layihəsi təqdim edilib. Məsələ barədə məlumat verən komitənin üzvü Zaur Şükürov bildirib ki, Radiorabitə Reqlamenti radiotezlik spektrindən və peyk orbitlərindən istifadəni beynəlxalq səviyyədə tənzimləyən müqavilədir. Onun əsas məqsədi radiotezliklərdən səmərəli və razılaşdırılmış istifadəni təmin etmək, radiorabitə xidmətlərinin işinə zərərli mənbələrin qarşısını almaq və bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlığı inkişaf etdirməkdir. Qeyd olunub ki, təqdim edilən qanun layihəsi radiorabitə sahəsində yenilənmiş beynəlxalq qaydaların Azərbaycan tərəfindən müvafiq bəyanatla təsdiq edilməsinə yönəlib. Bəyanat ölkəmizin suveren hüquqlarının və milli maraqlarının qorunmasına dair mövqeyini ifadə edir.

İclasın sonunda “Elektron ticarət haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi məsələsi (birinci oxunuş) müzakirəyə çıxarılıb. İqtisadiyyat Nazirliyinin Aparat rəhbərinin müavini Kamran Əhmədov layihə barədə məlumat verərək bildirib ki, təklif olunan dəyişikliklər sözlügedən qanunda anlayış, prinsip və ödənişlərə dair bir sıra müddəaların müasir rəqəmsal ödəniş təcrübəsinə uyğunlaşdırılmasını nəzərdə tutur. Qeyd olunub ki, layihəyə əsasən, “Elektron ticarət haqqında” Qanunun yalnız ölkə ərazisində həyata keçirilən elektron ticarətə tətbiqini nəzərdə tutan müddəası ləğv edilir. Sənəddə, habelə “POS-terminal” anlayışı dəqiqləşdirilərək, nağdsız ödənişlərin (o cümlədən təməssiz ödənişlərin) aparılması və nağd pul vəsaitinin alınması üçün nəzərdə tutulmuş avadanlıq, o cümlədən lazımi proqram təminatı ilə təmin edilmiş mobil cihaz olaraq təqdim edilir. Bununla yanaşı, “texnoloji neytrallıq” anlayışı və müvafiq prinsip qanuna daxil edilir. Həmçinin ödənişin həyata keçirilməsi ilə bağlı müddəalar təkmilləşdirilir. Yeni redaksiyaya uyğun olaraq, satıcı tərəfindən ödəniş üsulları (o cümlədən nağdsız ödənişlərin POS-terminal, elektron pul kisəsi və ya digər vasitələrlə aparılması) barədə məlumatların verilməsi təklif olunur. Digər dəyişikliyə əsasən, elektron ticarət çərçivəsində malların (işlərin, xidmətlərin) dəyərinin nağdsız ödənilməsi ödəniş xidməti təchizatçıları vasitəsilə həyata keçirilir.

Aparılan müzakirələr zamanı çıxış edən komitənin sədri Azər Əmiraslanov, komitə sədrinin müavini Azər Badamov, üzvləri Vüqar Bayramov, Əli Məsimli, Tahir Mirkişili, Ziyad Səmədzadə, Məşhur Məmmədov, Əlibala Məhərrəmzadə sənəd barədə öz fikirlərini, qeyd və təkliflərini bildiriblər.

İqtisadiyyat Nazirliyinin Aparat rəhbərinin müavini Kamran Əhmədov, Dövlət Vergi Xidmətinin Beynəlxalq vergitutma və vergi monitorinqi baş idarəsinin Rəqəmsal iqtisadiyyat üzrə vergitutma şöbəsinin rəisi Çingiz Məsayev qaldırılan məsələlərə aydınlıq gətiriblər.

Komitədə müzakirəyə çıxarılan qanun layihələri Milli Məclisin plenar iclasına tövsiyə edilib.

Nardar BAYRAMLI

TÜRKPA parlament diplomatiyasının inkişafı üçün uğurlu platformadır

Təşkilatın Bışkek şəhərində keçirilən 15-ci plenar iclasında bir sıra qərarlar qəbul olunub

Qloballaşan dünyada türk dövlətlərinin və xalqlarının birliyi zərurətə çevrilib. Sovetlər ittifaqı dağıldıqdan sonra türk

dövlətləri ilə münasibətlər qurmaq və inkişaf etdirmək Azərbaycanın xarici siyasətində prioritet olub. Artıq bu gün türk

dünyasının birliyi reallığa çevrilməkdədir. Türk Dövlətləri Təşkilatının (TDT) yaranması, siyasi, iqtisadi, mədəni, o cüm-

lədən hərbi sahələrdə əməkdaşlığın gücləndirilməsi istiqamətində qəbul olunan qərarlar türk birliyinin global gücə çevrilməsi yolunda atılan addımlardır. Azərbaycan türk dövlətlərinin inteqrasiyası prosesinin sadəcə iştirakçısı deyil, həm də ön fəal təşəbbüskarlarındandır.

TÜRKPA-nın hədəfləri nədir?

Son illər regionda və dünyada cərəyan edən global siyasi-iqtisadi proseslər də türk xalqlarının birliyini aktual məsələ kimi gündəmə gətirib. Bu mənada, türk dövlətlərinin müxtəlif təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlığı da xüsusi vurğulanmalıdır. Belə təşkilatlardan biri Türk Dövlətləri Parlament Assambleyasıdır (TÜRKPA). Xatırladaq ki, Türk

Dövlətləri Parlament Assambleyası 21 noyabr 2008-ci ildə İstanbul şəhərinin Dolmabahçe Sarayında Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan və Türkiyə parlament rəhbərlərinin imzaladığı sazişlə təsis olunub. 29 sentyabr 2009-cu ildə Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərində TÜRKPA-nın I plenar sessiyası keçirilib. Plenar sessiyada TÜRKPA-nın Reqla-

menti, Katibliyin Əsasnaməsi və Bakı Bəyannaməsi, Katibliyin daimi əsasla Bakı şəhərində yerləşməsi haqqında qərar qəbul edilib. TÜRKPA sədrliyi rotasiya üsulu ilə ildə bir dəfə bir ölkədən digərinə keçməkdədir. TÜRKPA Katibliyi Bakı şəhərində yerləşən və beynəlxalq təşkilat statusuna malik olan qurumdur.

Təşkilatın məqsədləri sırasına parlament diplomatiyası vasitəsilə dövlətlər arasında siyasi

dialogun daha da inkişaf etdirilməsinə kömək göstərmək, eləcə də tarix, mədəniyyət və dil ümumiliyinə əsaslanaraq milli qanunvericiliklərin yaxınlaşdırılması və digər məsələlərdə qarşılıqlı fəaliyyətin daha da sıxlaşdırılması daxildir. Təşkilat həm də, tərəflər arasında siyasi, sosial-iqtisadi, mədəni, humanitar, hüquqi və digər sahələrdə əlaqələrin inkişaf etdirilməsinə kömək göstərir. Azərbaycan TÜRKPA-nın işində yaxından iştirak edir.

“Süni intellekt və texnoloji tərəqqi dövründə türk dünyasında parlament əməkdaşlığı”

Yeri gəlmişkən, qeyd edək ki, oktyabrın 20-də Qırğızıstanın Bışkek şəhərində TÜRKPA-nın 15-ci plenar iclası keçirilib. “Süni intellekt və texnoloji tərəqqi dövründə türk dünyasında parlament əməkdaşlığı” mövzusunda keçirilən iclas Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Türkiyə, Şimali Kipr Türk Cümhuriyyəti (ŞKTÇ) parlamentlərinin sədrlərinin rəhbərlik etdiyi üzv və müşahidəçi parlamentlərin nümayəndə heyətlərini, qonaq qismində Özbəkistan Respublikası Ali Məclisinin nümayəndə heyətini, habelə Türk

Dövlətləri Təşkilatı (TDT), Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatı (TÜRKSOY), Türk Akademiyası, Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu, Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı Parlament Assambleyası (QDİT PA), İƏT-ə üzv dövlətlərin Parlament İttifa-

qı (İƏT Pl), Asiyada Qarşılıqlı Fəaliyyət və Etimad Tədbirləri üzrə Müşavirə (AQEM), MDB Parlamentlərarası Assambleyası (MDB PA), Qlobal Tolerantlıq və Sülh Şurası (QTSS) və Türk Dünyası Bələdiyyələr Birliyi (TDBB) kimi türk əməkdaşlıq təşkilatları,

Süni intellekt sahəsində əməkdaşlıq vacibdir

huriyyəti Qanunvericilik Məclisinin spikeri Ziya Öztürkler, Özbəkistan Ali Məclisi Senatının sədri Tənzilə Narbayaeva, TÜRKPA-nın Baş katibi Ramil Həsən və digər iştirakçılar çıxış ediblər.

Plenar iclasın gündəliyinə daimi komissiyaların hesabat məruzələri və tövsiyə qərarlarının, “TÜRKPA üzv dövlətlərində sə-

müşahidəçi təşkilatlar və digər qurumların rəhbərlərini və nümayəndələrini bir araya gətirib.

Tədbir TÜRKPA-nın fəaliyyətə olan sədri, Qırğız Respublikası Joqorku Keneşinin sədri Marlen Mamataliyevin salamlama çıxışı ilə başlayıb. İclasda Azərbaycan Milli Məclisinin sədri Sahibə Qafarova çıxış edib.

Parlamentin Mətbuat və icti-

16-cı iclas Türkiyədə keçiriləcək

Qazaxıstan Respublikası Qurultayının

deputatı Satıbaldı Burşakov TÜRKPA-nın Hüquq məsələləri və beynəlxalq əlaqələr komissiyasının sədr müavini, Qırğız Respublikası Joqorku Keneşinin deputatı Bekmurza Erqəşov TÜRKPA-nın İqtisadi əməkdaşlıq komissiyasının sədr müavini və Türkiyə Böyük Millət Məclisinin deputatı Tahir Akyürek TÜRKPA-nın Ətraf mühit, təbii ehtiyatlar və sağlamlığın qorunması komissiyasının sədr müavini seçiliblər.

Assambleya, həmçinin Qadın Parlamentarilər Qrupunun və Gənc Parlamentarilər Qrupunun Plenar iclas zamanı təqdim edilən hesabat məruzələri və tövsiyə qərarlarını nəzərə alıb. TÜRKPA-nın 16-cı Plenar iclasının 2027-ci ildə Türkiyədə keçirilməsinə qərar verilib. 15-ci plenar iclas Bışkek Bəyannaməsinin qəbul edilməsi ilə başa çatıb.

Plenar iclasdan sonra mətbuat konfransı keçirilib. Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan və Türkiyə parlamentlərinin sədrləri, eləcə də TÜRKPA Baş katibi tədbirdə çıxış ediblər.

Nardar BAYRAMLI

Körfəz ölkələri Ər-Riyadda hərbi koordinasiyanı gücləndirir?

Səudiyyə Ərəbistanının paytaxtı Ər-Riyadda Körfəz Əməkdaşlıq Şurasına üzv ölkələrin silahlı qüvvələrinin Əməliyyatlar və Təlim Komitəsinin fəvqəladə iclası keçirilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, BƏƏ Müdafiə Nazirliyinin məlumatına görə, görüşdə birgə hərbi əməkdaşlığın genişləndirilməsi, əməliyyatların əlaqələndirilməsi və hərbi hazırlığın artırılması məsələləri müzakirə olunub.

İclas Yəməndəki husilərin Səudiyyə Ərəbistanına qarşı hücumlarının art-

dıq bir vaxtda baş tutub. Görüşdə konkret qərarlar açıqlanmasa da, əsas diqqət Körfəz ölkələrinin müdafiə sahəsində əməkdaşlığının və hərbi imkan-

larının gücləndirilməsinə yönəlib.

Bundan əvvəl Körfəz Əməkdaşlıq Şurasının baş katibi Casim əl-Budeyvi husilərlə qarşı beynəlxalq səviyyədə təsirli tədbirlərin görülməsinə çağırış edib. BMT Təhlükəsizlik Şurası da husilərdən Səudiyyə Ərəbistanına hücumları dayandırmağı və onların tərk-silah olunması istiqamətində əməkdaşlıq etməyi tələb edib. İclasın yekunları üzrə konkret qərarlar və mümkün hərbi tədbirlər barədə rəsmi məlumat verilməyib.

Özbək əlifbası dəyişdirilir

Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyev latın qrafikasına əsaslanan özbək əlifbasının təkmilləşdirilməsi haqqında qanunu imzalayıb. AZƏRTAC xəbər verir ki, Prezident Administrasiyasının rəhbəri Səidə Mirziyoyeva bu barədə oktyabrın 21-də “Telegram” kanalında məlumat yayıb.

Onun sözlərinə görə, mövcud sənədlər, milli valyuta və qiymətli kağızlar qüvvədə qalacaq. “Nuz.uz” xəbər verir ki,

Takomilləşdirilən harflar	
О‘о‘ →	Ö ö
Г‘г‘ →	Ğ ğ
Sh sh →	Ş ş
Ch ch →	Ç ç

kombinasiyası əvəzinə 28 hərf və apostrofdan ibarətdir.

dərslilər, işarələr və markerlər xidmət müddəti bitdikcə tədricən dəyişdiriləcək.

Səidə Mirziyoyeva qeyd edib ki, o, əlifbanın yenidən işlənməsi təşəbbüsünü 2023-cü ilin dekabrında irəli sürüb. Administrasiya rəhbəri dəyişikliklərin yazılı dilin çatışmazlıqlarını aradan qaldırmağa və özbək dilinin rəqəmsal məkanda mövqeyini gücləndirməyə kömək edəcəyinə inanır.

Qanuna görə, latın qrafikasına əsaslanan özbək əlifbası artıq 26 hərf və üç hərf

Aİ-Azərbaycan əlaqələrinin inkişafında yeni mərhələ

Biznes-forum tərəflər arasında iqtisadi əməkdaşlığın güclənməsində mühüm platformaya çevrilir

Bakıda Avropa İttifaqı (Aİ) ilə Azərbaycan arasında tərəfdaşlığın 30 illiyinə həsr edilmiş Biznes-forumda iqtisadi əməkdaşlığın gücləndirilməsi, regional ticarət və investisiyaların təşviqi, nəqliyyat və infrastruktur sahələrində əlaqələliyin genişləndirilməsi məsələləri müzakirə olunub. Bu tədbir mühüm platforma olmaqla, biznes dairələri arasında əlaqələrin genişləndirilməsi, investisiya imkanlarının müzakirəsi və iqtisadi əməkdaşlığın inkişafı baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Yeni hərtərəfli saziş üzrə danışıqlar bərpa edilib

Avropa İttifaqının Azərbaycandakı səfiri Mariyana Kuyuncic bildirib ki, investisiyalar üçün proqnozlaşdırıla bilən şərait və bərabər rəqabət şərtləri Azərbaycana investisiya yatırmaqda maraqlı olan Avropa şirkətləri üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Oktyabrın əvvəllərində Avropa Komissiyası tərəfindən Brüsseldə Avropa İşgüzar Assosiasiyalarının iştirakı ilə təmiz enerji məsələlərinə dair Aİ-Azərbaycan dəyirmi masası təşkil edilib. Tərəflər

ikitərəfli münasibətləri müasirləşdirməyə və qüvvədə olan 1999-cu il Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq Sazişini əvəz etməyə yönəlmiş yeni hərtərəfli saziş üzrə danışıqlar rəsmən bərpa edilib. Bu kontekstdə Avropa İttifaqı Nümayəndəliyi və Brüsseldəki Avropa Komissiyası Avropanın özəl investisiyalarının Azərbaycanın strateji sektorlarına cəlb edilməsinə dəstək göstərilməsi üzərində işləyir.

Səfir vurğulayıb ki, Avropa İttifaqı Azərbaycanın ən böyük ticarət tərəfdaşdır. Enerji təhlükəsizliyi, Cənub Qaz Dəhlizi vasitəsilə qaz təchizatının genişləndirilməsi, bərpaolunan enerji mənbələrinin inkişafı, yaşıl keçid və Trans-Xəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Marşrutunun (Orta Dəhliz) potensialından səmərəli istifadə əməkdaşlığın əsas istiqamətləri sırasında yer alır.

2026-cı ilin ötən 8 ayı ərzində Azərbaycandan Aİ ölkələrinə 11 mil-

Aİ Azərbaycanın ən böyük ticarət tərəfdaşdır

yard 749 milyon 785,11 min dollar dəyərində mal ixrac olunub. Bu da ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 1,5 faiz və ya 175 milyon 186,42 min dollar azalma deməkdir. Dövlət Gömrük Komitəsinin yaydığı məlumata əsasən, həmin dövr rəzində Azərbaycan Avropa İttifaqı ölkələrindən 1 milyard 818 milyon 704,34 min dollar dəyərində mal idxal edib ki, bu da illik müqayisədə 3,2 faiz və ya 430 milyon 43 min dollar azdır. Bu göstəricilər Azərbaycanın ümumi ixracının 53,86 faizini, ümumi idxalının isə 15,92 faizini təşkil edib.

Mövcud rəqəmlər Azərbaycan-Avropa iqtisadi əlaqələrinin son illərdə daha intensiv xarakter aldığını təsdiqləyir. Tərəflər arasında ticarət əlaqələri

nin yüksəlməsində bir çox sazişlər, o cümlədən Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq Sazişinin mühüm əhəmiyyəti var. Azərbaycan Cənub Qaz Dəhlizi vasitəsilə Avropanın enerji təhlükəsizliyində etibarlı tərəfdaşa çevrilməklə yanaşı, bu qitəyə qeyri- neft-qaz sənayesi məhsullarının - plastik kütlə və ondan hazırlanan məmulatlar, kimya sənayesi məhsulları, alüminium, qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatların ixracında rolunu artırır. Şərq-Qərb və Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizlərinin kəsişməsində yerləşən ölkəmiz nəqliyyat və logistika dəhlizlərini şəxələndirərək Avropa ilə Asiya arasında təhlükəsiz tranzit marşrutlarını təmin edir ki, bu da əmtəə mübadiləsinin böyüməsinə təsir edir. Bir sözlə, regional nəqliyyat xəritəsinin formalaşmasında və beynəlxalq logistik qovşaqların yaradılmasında Azərbaycan həlledici rol oynayaraq yerli istehsalın Avropa bazarlarına çıxışı imkanlarını genişləndirir.

Aİ Orta Dəhlizə böyük maraq göstərir

Aİ Orta Dəhlizə böyük maraq göstərir. Azərbaycanın daha vacib rol oynadığı bu marşrutun inkişaf etdirilməsi Aİ ölkələrinə təkcə yükdaşıma potensialının genişləndirilməsi baxımından deyil, həm də regional iqtisadi əlaqələrin gücləndirilməsi və yeni bazarlara çıxışı üçün də mühüm əhəmiyyət daşıyır. Ceymstoun Fondunun bu günlərdə dərc edilən "Aİ Azərbaycan və Mərkəzi Asiyayı birləşdirən infrastruktur dəstəkləyir" adlı analitik məqalədə qeyd olunur ki, Avropa İttifaqı Azərbaycanda nəqliyyat infrastrukturlarının modernləşdirilməsinə, o cümlədən Naxçıvan dəmir yolu və Bakı Limanını da daxil olmaqla mümkün layihələrə

lərə böyük həcmli grant ayrılacağını açıqlayıb. "Global Gateway" investisiya paketi çərçivəsində Cənubi Qafqazda dövlət və özəl sektorun iştirakı ilə infrastruktur layihələrinə 2 milyard avroyadək sərmayənin cəlb edilməsi planlaşdırılır.

Ümumilikdə, Avropa İttifaqının "Global Gateway" təşəbbüsü çərçivəsində Mərkəzi Asiya-Avropa İttifaqı regionu üçün 12 milyard avro investisiya

elan edilib ki, onun 3 milyard avro su Orta Dəhliz üçün nəzərdə tutulub. Bu, Mərkəzi Asiya-Xəzər-Cənubi Qafqaz əlaqələrinin gücləndirilməsində və Aİ-nin koordinasiyasını və

söylərini artıracaq. Almaniya Xarici Əlaqələr Şurasının (DGAP) məlumatına görə, Avropa və beynəlxalq maliyyə institutları tərəfindən 2024-2025-ci illərdə Mərkəzi Asiyada davamlı nəqliyyat və əlaqəli infrastrukturun inkişafı üçün

Avropa şirkətləri ölkəmizdəki iqtisadi vəziyyətdən razıdır

Qeyd edək ki, Biznes-forum çərçivəsində 2026-cı ilin yanvar-iyul aylarında Avropa biznes subyektləri arasında aparılmış sorğunun nəticələrinə əsaslanan "Aİ-nin Azərbaycanda Biznes Mühiti Hesabatı 2025-2026" təqdim olunub. Sorğunun nəticələrinə görə, Azərbaycanda həyata keçirilən iqtisadi islahatlar biznes üçün əlverişli mühit yaradıb. Bildirilib ki,

Avropa şirkətlərinin 57 faizi ölkəmizdəki iqtisadi vəziyyəti qənaətbəxş hesab edir. Ətraf regionlardakı geosiyasi risklər olmasa bu rəqəm daha yüksək ola bilər. Bütün bunlara baxmayaraq, Azərbaycandan enerji resurslarının ixracı etibarlı şəkildə həyata keçirilib və öhdəliklər yerinə yetirilib. Logistika, daşımalar və əlaqələrin səmərəliliyi müsbət xarakter

lidir.

Tədbirdə "Azərbaycanda ticarət sektorunun inkişafı: siyasətlər, məhdudiyyətlər və imkanlar" adlı tədqiqat hesabatı da təqdim edilib. Hesabatda ölkəmizin ticarət sektorunun inkişafı, mövcud məhdudiyyətlər və iqtisadi əməkdaşlığın genişləndirilməsi imkanları əksini tapır. Ümumdünya Ticarət Təşkilatı məsələləri

üzrə baş ekspert Marius Bortalba bildirib ki, Azərbaycanın elektron ticarət sektoruna institusional dəstək göstəriləcək. Yeni qanunvericilik təşəbbüsü çərçivəsində bazar iştirakçıları üçün etibarlı tərəfdaş statusunun müəyyənləşdirilməsi, Yeni Kompüterləşdirilmiş Tranzit Sistemi (NCTS) tranzit sisteminin təbii, aksizlər üzrə vergitutmanın beynəlxalq təcrübəyə uyğunlaşdırılması nəzərdə tutulur. Həmçinin, logistika və sığorta sahə-

sində dəqiq tənzimləmənin təbii məqsədilə bu sahədə dəyişikliklərin edilməsi təklif olunur.

Ümumilikdə, Aİ-Azərbaycan Biznes-forumu dövlət və özəl sektor nümayəndələrinin iştirakı ilə yüksək səviyyəli müzakirələrin və işgüzar əlaqələrin qurulmasına yönələn platforma kimi əlaqələrin inkişafında yeni imkanlar yaradacaq.

E. CƏFƏRLİ

Putin ilə Tramp Çində görüşə bilər

ABŞ Prezidentinin nümayəndəsi Rusiyaya gəldi

Dörd ildən artıqdır davam edən Rusiya-Ukrayna müharibəsi növbəti Avropanın, ümumilikdə global təhlükəsizliyin təmini məsələsində mühüm bir düyündür. Problemin həlli ilə bağlı gedən danışıqlar prosesi isə indiyə qədər epizodik razılaşmalarla yadda qalıb. Bu razılaşmalar əsasən əsirlərin dəyişdirilməsi, humanitar atəşkəs və bu kimi müstəvilərdə müşahidə olunub. Müharibənin dayandırılması istiqamətində əsaslı dəyişikliklər isə nə-

zərə çarpmır.

Bununla belə prosesin yenidən canlandırılması istiqamətində işlər davam etdirilir. Oktyabrın 20-də Oslo da Ukrayna, Amerika Birləşmiş Ştatları və Avropa nümayəndə heyətləri müharibəyə son qoyulması yollarını müzakirə ediblər. Görüşdə Ukraynaya təhlükəsizlik zəmanətlərinin verilmə-

si məsələsi də gündəmə gətirilib. Bu barədə Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenski görüşdən sonra keçirilən mətbuat konfransında məlumat verib. Prezidentin sözlərinə görə, tərəflər Ukrayna üçün təhlükəsizlik zəmanətlərini müzakirə ediblər. "Amerikalılara güclü zəmanətlər verəcəklərini bildirdikləri üçün minnətdaram. Biz

müxtəlif təklifləri, o cümlədən NATO-nun 5-ci maddəsinə bənzər zəmanətləri müzakirə etdik", - deyər Zelenski bildirib.

O qeyd edib ki, müxtəlif təhlükəsizlik zəmanətləri nəzərdən keçirilib. Bunlara sənədlərdə əksini tapan zəmanətlər, eləcə də ABŞ Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Stiv Vitkoffun

Rusiya tərəfinə çatdıracağı təkliflər daxildir. "Onların cavabını bir gün sonra eşidəcəyik", - deyər Ukrayna Prezidenti əlavə edib.

Qeyd edək ki, görüşdə iştirak edən Finlandiya Prezidenti Aleksandr Stubb Osloda keçirilən danışıqlarda real irəliləyiş əldə olunduğunu bildirib. Stubb deyib ki, iştirakçılar Vitkoffun Rusiya tərəfinə təqdim edəcəyi gələcək təhlükəsizlik və iqtisadi razılaşmaların əsas elementlərini müəyyən ediblər. Hava hücumundan müdafiə, enerji obyektləri və enerji və ərzaq təhlükəsizliyi sahələri də daxil olmaqla qismən atəşkəs məsələləri müzakirə olunub.

Problemin həlli üçün...

Xarici medianın yazdığına görə, yeni danışıqlar mərhələsində ortada olan əsas variant ərazi status-kvodusur. Belə ki, danışıqlarda tərəflərin indiki cəbhə xətti boyu atəşkəsə nail olması və Rusiyanın Donbas daxil olmaqla hazırda nəzarət etdiyi (təxminən 20 faiz) Ukrayna ərazilərində defakto qalması variantı nəzərdən keçirilir. Ukraynaya isə NATO-da rəsmi təmsilçilik təklif edilmir - Vitkoff və ABŞ adminis-

trasiyası üzvlük olmadan Ukraynaya NATO-nun 5-ci maddəsinə ekvivalent güclü təhlükəsizlik təminatlarının verilməsini, eləcə də post-müharibə dövrü üçün iqtisadi planların və yeni Avropa təhlükəsizlik arxitekturasının qurulmasını müzakirə edir. Qərb mediasının fikrinə görə, Ukrayna bu variantı razı olub-olmayacağı müharibənin yekunlaşmasında əsas həll kimi ön plandadır.

Görüşdən öncə Rusiya Prezidentinin köməkçisi Yuri Uşakov bildirib ki, danışıqların əsas mövzusu Ukraynadakı münaqişə olacaqdır. "Təbii ki, bugünkü görüşün əsas hissəsi Ukrayna münaqişəsi ilə bağlı danışıqlardır. Bu, planlaşdırılmış tədbirdir. Bir neçə gün ərzində əlaqələndirilib. Bizim üçün, bu tədbiri hazırlayanlar üçün heç bir sirr yox idi", - Uşakov bildirib.

Moskva Zelenski ilə heç bir əlaqə saxlamayıb...

rəhbəri və Prezidentin Xarici Ölkələrlə İnvestisiya və İqtisadi Əməkdaşlıq üzrə Xüsusi Nümayəndəsi Kirill Dmitriyev də görüşdə iştirak edəcək. O əlavə edib ki, ABŞ Prezidentinin xüsusi elçisi Cared Kuşner xəstəlik səbəbindən iştirak etməyəcək. "Bizə məlumat verildiyi kimi, Kuşner özünü

pis hiss edir və səfərdən çəkinib", - deyər prezidentin köməkçisi bildirib.

Uşakov həmçinin bildirib ki, Moskva Ukrayna lideri Volodimir Zelenski ilə heç bir əlaqə saxlamayıb və əvvəlki razılaşmalar onun iştirakı olmadan müzakirə olunub. "Zelenski ilə mənim heç bir əlaqəm olmayıb.

Bir vaxtlar razılaşdığımız şeylər həmişə onun iştirakı olmadan həyata keçirilib", - deyər prezidentin köməkçisi bildirib.

Danışıqlardan əvvəl "The New York Times" qəzeti Vaşinqtonun Zelenskini Rusiya ilə razılaşma naminə ərazi güzəştlərinə razı salmaq niyyəti barədə məlumat verib. Qəzetin məlumatına görə, Tramp razılaşmanı həyata keçirmək əzmindədir və onun köməkçiləri hazırkı anı "dönüş nöqtəsi" hesab edirlər. Rusiyanın xarici işlər naziri Sergey Lavrov oktyabrın 20-də bildirib ki, Moskva Amerika danışıqlarının iştirakçıların iqtisadi cəhətdən sərfəli təkliflərini nəzərdən keçirəcək, lakin onlar üçün siyasi güzəştlərə getməyəcək. Nazir deyib: "Görəcəyik nə təklif edəcəklər. Əgər onlar bizim üçün iqtisadi və maliyyə baxımından faydalı

"Dönüş nöqtəsi" ...

olan bir şey təklif edirlərsə, niyə də olmasın?"

Qeyd edək ki, Putin sonuncu dəfə Vitkoff və Kuşnerlə sentyabrın 5-də Moskvada görüşüb. Danışıqlar üç saatdan çox davam edib. Tərəflər Ukraynadakı münaqişənin həlli, iqtisadi əməkdaşlıq və mümkün birgə layihələri müzakirə ediblər.

Uşakov bildirib ki, Rusiya Birbaşa İnvestisiya Fondunun

Qeyd edək ki, dünən Rusiya Prezidenti Vladimir Putin ABŞ Prezidenti Donald Trampın xüsusi nümayən-

dəsi Stiv Vitkoffla görüşüb. Görüş Sankt-Peterburqdakı Konstantin Sarayında keçirilib. Görüş zamanı dövlət başçısı Trampa Ukraynadakı nizamlanma məsələsinə göstərdiyi diqqətə görə təşəkkürünü bildirib. Putinin sözlərinə görə, ABŞ Prezidenti son çıxışında insan itkisinin qarşısını almaq üçün münaqişəyə son qoyulmasının vacibliyini vurğulayıb. Rusiya lideri həmçinin Vitkoffun bir gün əvvəl Ukrayna ilə bağlı məsləhətləşmələr apardığı Norveçdə

Vitkoff Putinlə görüşdü

danışıqların nəticələri ilə maraqlanıb. Bundan əlavə, Trampın xüsusi nümayəndəsi ilə görüş zamanı Putin ABŞ ilə iqtisadi əməkdaşlığın bərpasında maraqlı olduğunu bildirib. Putin ABŞ Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Stiv Vitkoffla görüşdə ABŞ Prezidenti Donald Trampa Çində mümkün görüşlə bağlı bəzi məlahizələri onunla müzaki-

olabilir. Burada da sizinlə bölüşmək istədiyim bəzi məlahizələr var", - Putin Vitkoffla söhbətində bildirib.

Danışıqlarda prezidentin xarici ölkələrlə investisiya və iqtisadi əməkdaşlıq üzrə xüsusi nümayəndəsi Kirill Dmitriyev də iştirak edib. Vurğulandığı kimi, ABŞ Prezidentinin digər təmsilçisi Cared Kuşner xəstəlik səbəbindən Sankt-Peterburqa gedə bilməyib.

P.İSMAYILOV

Süni intellekt döyüş meydanında

Müharibənin alqoritmi, Palantirin gücü və insan qərarının gələcəyi

Müharibə tarixində elə texnologiyalar meydana çıxıb ki, yalnız silahların imkanlarını genişləndirməyib, bütövlükdə döyüşün məntiqini dəyişdirib. Bant, pulemyot, tank, hərbi aviasiya, radar, peyk kəşfiyyatı və pilotsuz uçuş aparatları bu baxımdan döyüş nöqtələri olub. İndi də həmin siyahıya yeni bir qüvvə əlavə olunmaqdadır: süni intellekt. Lakin bu dəfə söhbət yalnız daha dəqiq raketdən, daha sürətli təyyarədən və ya daha uzun məsafəni görə bilən radardan getmir. Söhbət döyüş meydanında toplanan məlumatları təhlil edən, ayrı-ayrı hadisələr arasında əlaqə quran, mümkün hədəfləri müəyyənləşdirən və komandirlərə qərar variantları təqdim edən sistemlərdən gedir.

Beləliklə, XXI əsrin müharibəsi getdikcə iki paralel müstəvidə aparılır: birincisi, ənənəvi fiziki məkanda - quruda, havada, dənizdə və kosmosda; ikincisi isə məlumatların, rəqəmsal infrastrukturun və hesablama imkanlarının yaratdığı görünməz məkanda. Bu iki müstəvi bir-birindən ayrılmaz hala gəlir. Dronun kameradan aldığı görüntü, peykin ötürdüyü koordinat, radarın qeydə aldığı siqnal, rabitə sistemlərindən gələn məlumat və kəşfiyyat hesabatları vahid rəqəmsal mənzərədə birləşdiriləndə hərbi komandanlıq hadisələrin gedişini əvvəlkindən daha geniş miqyasda izləmək imkanı qazanır.

Süni intellektin hərbi tətbiqi müharibənin aparılma üsullarını dəyişir, Palantir kimi texnologiya şirkətləri isə bu dəyişikliklərin mühüm iştirakçısına çevrilir. ABŞ şirkəti olan Maven Smart System platforması müxtəlif mənbələrdən gələn məlumatları ümumi mənzərəsini yaratmaqla mümkün hədəflərin müəyyənləşdirilməsinə yardım edir. Ancaq belə sistemlərin imkanlarını qiymətləndirərkən mühüm fərqi qorumaq lazımdır: süni intellektin qərar verməyə dəstək göstərməsi ilə silahın insan müdaxiləsi olmadan hədəf seçib hücum etməsi eyni texnoloji və hüquqi kateqoriya deyil.

Palantir Technologies bu yeni hərbi-texnoloji ekosistemin diqqət çəkən şirkətlərindən biridir. 2003-cü ildə yaradılmış şirkət böyük həcmli məlumatların inteqrasiyası, təhlili və idarə edilməsi üzrə proqram təminatı hazırlayır. Onun rəhbəri Aleks Karp, şirkətin həmtəsisçilərindən biri isə Piter Tildir. Bu adlar ətrafında aparılan müzakirələr yalnız texnologiya ilə məhdudlaşmır: burada dövlət təhlükəsizliyi, özəl şirkətlərin hərbi qərar verməyə təsiri, siyasi ideologiya və rəqəmsal gücün cəmləşməsi məsələləri də ön plana çıxır.

Palantirin Maven Smart System platforması haqqında danışarkən onun dövlət qurumlarının istifadə etdiyi məlumatları əlaqələndirmək və hərbi planlaşdırmanı sürətləndirmək məqsədi daşdığını nəzərə almaq lazımdır. ABŞ Müdafiə Nazirliyinin 2024-cü ildə şirkətə Maven sistemi üzrə 480 milyon dollarlıq sifariş verdiyi, 2025-ci ilin mayında isə həmin müqaviləyə 795 milyon dollarlıq əlavə dəyişiklik etdiyi rəsmi açıqlamalarda göstərilib. Bu rəqəmlər hərbi əməliyyatlarda proqram təminatının artıq köməkçi xidmət səviyyəsindən çıxaraq strateji əhəmiyyətli infrastruktur elementinə çevrildiyini nümayiş etdirir. Maven sisteminin əhəmiyyəti məlumatın özündə deyil, müxtəlif məlumat mənbələri arasında əlaqə yaratmaq imkanındadır. Müasir döyüş meydanında kəşfiyyat məlumatları ayrı-ayrı qurumlarda, müxtəlif formatlarda və fərqli sürətlə toplanır. Bu məlumatların operativ şəkildə birləşdirilməsi komandirə hadisələrin gedişini daha dolğun qiymətləndirmək imkanı verir. Süni intellekt böyük həcmli informasiyanın ilkin emalını sürətləndirə, ehtimal olunan hərbi fəaliyyətləri üzə çıxara və qərar variantlarını sıralaya bilər. Nəticədə qərar vermə dövrü qısalar, əməliyyatların əlaqələndirilməsi asanlaşır, lakin yanlış məlumatın və ya səhv təhlilin nəticələri də eyni sürətlə yayıla bilər. Məhz bu nöqtədə texnoloji üstünlüklə strateji risk arasındakı sərhəd incədir. İnsan ko-

Döyüş meydanında yeni inqilab: düyməni kim basır - komandir, yoxsa alqoritm?

mandirin qərar verməsi üçün saatlarla vaxt tələb edən məlumatların kompüter sistemi tərəfindən saniyələr ərzində işlənməsi böyük üstünlük yarada bilər. Ancaq alqoritmın sürəti onun nəticəsinin mütləq doğru olması demək deyil. Süni intellekt yanlış və ya natamam məlumat əsasında hədəfi səhv müəyyənləşdirə, mülki obyektlə hərbi obyekt arasındakı fərqi yetərinə nəzərə almayaraq, yaxud qeyri-müəyyənliyi dəqiq nəticə kimi təqdim edə bilər. Döyüş şəraitində isə səhvin qiyməti tək maliyyə itkisiylə ölçülmür - insan həyatı, mülki əhalinin təhlükəsizliyi və münafişinin daha da genişlənməsi təhlükəsi məsələnin mərkəzində

Raw Georeferenced Projection

dayanır.

Bu səbəbdən Palantir ətrafında müzakirə olunan əsas sual belədir: texnologiya hərbi qərarları sürətləndirərkən qərarın hüquqi və mənəvi məsuliyyəti kimdə qalır? Şirkət proqram təminatını hazırlayır, hərbi qurum ondan istifadə edir, komandir sistemin tövsiyəsini nəzərdən keçirir, silah platforması isə əmr icra edir. Bu zəncirin hər bir halqası fərqli rol oynayır. Lakin son nəticədə mülki şəxslərin həyatına təsir göstərən qərarın məsuliyyətini proqram koduna həvalə etmək mümkün deyil. Alqoritm nəticə təqdim edə bilər, ancaq hüquqi məsuliyyət daşıyan subyektin yerini tuta bilməz.

Burada daha geniş geosiyasi dəyişiklik də müşahidə olunur. Əvvəllər hərbi qüdrət əsasən canlı qüvvənin sayı, silah ehtiyatları, sənaye istehsalı və logistika imkanlarıyla ölçülürdüsə, indi məlumatları toplamaq, emal etmək və həmin məlumatlardan əməliyyat üstünlüyü yaratmaq bacarığı da mühüm amilə çevrilib. Bu, ənənəvi hərbi gücün əhəmiyyətini aradan qaldırmır, əksinə, rəqəmsal sistemlər real döyüş vasitələri, təlim keçmiş şəxsi heyət, rabitə, enerji təminatı və dayanıqlı logistika ilə birləşəndə daha böyük nəticə verir. Texnologiyanın özünü müharibəni udmur, ondan məqsədyönlü və düzgün istifadə edən təşkilati sistem üstünlük qazanır.

Alqoritmın qarşısında beynəlxalq hüquq: sürət artıqca məsuliyyət kimin üzərində qalır?

Süni intellektin hərbi tətbiqinə dair ən ciddi suallar onun texniki imkanlarından çox həmin imkanların hansı hüquqi çərçivədə istifadə olunmasıyla bağlıdır. Beynəlxalq humanitar hüquq müharibə aparən tərəflərdən mülki şəxslərlə döyüşçüləri fərqləndirməyi, hücumun gözlənmə mülki zərərinin qazanılacaq konkret və birbaşa hərbi üstünlüklə müqayisədə həddindən artıq olmasını, mülki əhalini qorumaq üçün mümkün ehtiyat tədbirlərinin görülməsini tələb edir. Bu prinsiplər yeni texnologiyalar meydana çıxdığına görə qüvvəsini itirmir; əksinə, texnologiyaların qərar verməyə təsiri artıqca həmin qaydaların tətbiqi daha diqqətli yanaşma tələb edir.

Beynəlxalq Qızıl Xaç Komitəsi (BQXK) hərbi sahədə süni intellektin tətbiqinin həm müsbət imkanlarını, həm də ciddi risklərini vurğulayır. Bir tərəfdən, məlumatların daha sürətli təhlili mülki şəxslərin olduğu əraziləri müəyyənləşdirməyə, mümkün

kün təhlükələri qiymətləndirməyə və hücum zamanı zərəri azaltmağa kömək edə bilər; digər tərəfdən, keyfiyyətsiz məlumatlar, alqoritmaların qərəzli nəticələri və insanın kompüterin tövsiyələrinə həddindən artıq etibar etməsi yanlış qərarların sayını artırır. BQXK bu halı "avtomatlaşdırma qərəzi" kimi xarakterizə edir: insan operator sistemin təqdim etdiyi nəticəni müstəqil yoxlamaq əvəzinə onu avtomatik olaraq təsdiqləməyə meyil göstərə bilər. Bu risk yalnız texniki səhvlə məhdudlaşmır. Əgər qərar vermə sistemi komandirə yüzrlərlə mümkün hədəf təqdim edərsə, lakin həmin hədəflərin hər biri üçün məlumatların etibarlılığını və mülki əhaliyə ya-

mısını "robot özü qərar verir" ifadəsi ilə eyniləşdirmək düzgün olmaz. Eyni zamanda, insanın formal olaraq prosesdə iştirak etməsi də onun qərara real təsir göstərdiyini avtomatik sübuta yetirmir.

Əgər operatorun qarşısında yalnız "təsdiqlə" düyməsi qalırsa, ona qərarı müstəqil qiymətləndirmək üçün yetərli məlumat və vaxt verilmərsə, insan nəzarətinin formal xarakter daşması təhlükəsi yaranır. Buna görə də müasir müzakirələrdə "insan dövrədadır" ifadəsi ilə kifayətlənmək əvəzinə, insanın hansı məlumatı gördüyü, hansı alternativləri nəzərdən keçirə bildiyi, sistemin tövsiyəsini rədd etmək imkanına malik olub-olmadığı və qərarın sonradan necə yoxlandığı sualları ön plana çıxır. BQXK da hərbi süni intellektin insan qərarını dəstəkləməli, fəqət onu əvəz etməməli olduğu mövqeyi-

ni müdafiə

edir.

Bu mübahisənin geosiyasi tərəfi də az əhəmiyyət daşıyır. Süni intellektə əsaslanan hərbi sistemlərin inkişafı böyük dövlətlər arasında yeni texnoloji rəqəbat yaradır. ABŞ

rana biləcək təhlükəni müstəqil qiymətləndirməyə kifayət qədər vaxt ayrılmasa, sürət özü problemə çevrilə bilər. Əməliyyatın effektivliyi yalnız neçə hədəfin nə qədər qısa müddətdə müəyyənləşdirilməsi ilə ölçülməməlidir. Hədəfin qanuni olub-olmaması, hücumun mütləq təhlükəsizliyi və mülki şəxslərin qorunması eyni qərarın ayrılmaz hissəsidir.

ABŞ Müdafiə Nazirliyinin 2023-cü ildə yenilənmiş 3000.09 sayılı direktivi də muxtar və yarım-muxtar silah sistemlərinin istifadəsində insanın müvafiq səviyyədə mühakimə və nəzarət imkanının saxlanması nəzərdə tutur. Sənəd sistemlərin etibarlılığının, təhlükəsizliyinin və real şəraitdə fəaliyyət qabiliyyətinin yoxlanmasını tələb edir. Bu, texnologiyadan istifadə edən dövlətlərin özləri üçün də problemin yalnız rəqibə qarşı üstünlük qazanmaqdan ibarət olmadığını göstərir. Yüksək texnoloji imkanlar nə qədər genişlənsə, səhv qərarın qarşısını almaq üçün idarəetmə və nəzarət mexanizmlərinə ehtiyac da bir o qədər artır.

Burada hüquqi baxımdan üç anlayış fərqləndirmək lazımdır. Birincisi süni intellektin kəşfiyyat məlumatlarını emal etməsi və qərar verməyə tövsiyə verməsidir. İkincisi insanın konkret hücum qərarını verdiyi, lakin hədəfin seçilməsi və əmrin icrası mərhələlərinin əhəmiyyətli hissəsinin avtomatlaşdırıldığı sistemlərdir. Üçüncüsü isə hədəfi seçmək və ona hücum etmək kimi kritik funksiyaları insanın birbaşa müdaxiləsi olmadan həyata keçirən avtonom silah sistemləridir. Bu kateqoriyaların ha-

hissəsinə çevrilir. Bu nöqtədə Palantir nümunəsi daha geniş bir tendensiyanı üzə çıxarır. Müharibənin gələcəyi təkə silahları kimin istehsal etməsiylə yox, döyüş meydanının məlumat mənzərəsini kimin qurmasıyla da müəyyənləşə bilər. Məlumatı toplayan, onun təhlil üsulunu müəyyənləşdirən və komandirin qarşısına hansı variantların çıxarılmasına təsir edən şirkətlər əməliyyatların təşkilində mühüm rol qazana bilər. Bu isə demokratik nəzarət, satınalmaların şəffaflığı və özəl texnologiyaya şirkətlərinin dövlət siyasətinə təsiri haqqında sualları aktuallaşdırır.

Bununla yanaşı, süni intellektdən istifadənin beynəlxalq humanitar hüquqa uyğunluğu konkret sistemin adından və istehsalçılarından asılı deyil. Eyni hüquqi prinsiplər istənilən dövlətin və silahlı qüvvənin istifadə etdiyi texnologiyalara şamil olunur. Mülki əhali ilə döyüşçülərin fərqləndirilməsi, mütləqlik və hücum zamanı ehtiyat tədbirləri alqoritmın sürətindən, proqramın məqsəyindən və istifadəçinin siyasi məqsədlərindən asılı olmayaraq qüvvədə qalır. Hüquqi qiymətləndirmə üçün texnologiyanın necə işlədiyi, hansı məlumatlarla qidalandığı, konkret şəraitdə hansı nəticələr verdiyi və insan nəzarətinin necə təmin olunduğu araşdırılmalıdır.

Beynəlxalq səviyyədə müzakirələrin əsas məqsədi hərbi sahədə süni intellektin bütün tətbiqlərini eyni qaydada qadağan etməkdən ibarət deyil. Əsas məsələ insan həyatına ciddi təsir göstərən qərarlarda nəzarətin, hüquqi məsuliyyətin və sistemlərin etibarlılığının qorunmasıdır. Dövlət üçün çətinlik də bundadır - bir tərəfdən rəqiblərdən geri qalmaq və texnoloji üstünlük qazanmaq istəyir, digər tərəfdən nəzarətsiz avtomatlaşdırmanın humanitar, siyasi və təhlükəsizlik nəticələri ilə üzləşə bilər. Bu iki məqsəd arasında tarazlığın qurulması yaxın illərin ən mühüm təhlükəsizlik məsələlərindən biri olacaq. Nəticə etibarilə süni intellekt müharibəni daha sürətli, məlumat tutumlu və texnoloji baxımdan mürəkkəb edir. Lakin sürət özü ədalət, dəqiqlik və ya qanunilik zəmanəti vermir. Palantir və Maven kimi sistemlərin inkişafı göstərir ki, proqram təminatı artıq müasir müdafiə infrastrukturunun mühüm hissəsidir. Bununla belə, alqoritmın verdiyi tövsiyə hüquqi hökm, texniki ehtimal isə mütləq həqiqət sayıla bilməz.

Müasir müharibədə əsas strateji sual təkə kimin daha güclü süni intellektə malik olması deyil, həm də kimin bu gücü etibarlı, məsuliyyətli və hüquqa uyğun idarə edə bilməsidir. Əgər gələcəyin döyüş meydanında qərarlar saniyələr ərzində hazırlanacaqsa, insanın müstəqil mühakiməsi, hüquqi məsuliyyəti və mülki əhalinin müdafiəsi daha az deyil, daha çox əhəmiyyət daşıyacaq. Texnologiyanın tərəqqisi insan amilini aradan qaldırmamalıdır. Əksinə, alqoritmaların imkanları artıqca onların hansı məqsədlə, hansı sərhədlər daxilində və kimin məsuliyyəti altında istifadə olunması məsələsi daha ciddi nəzarət tələb edir. Müharibənin gələcəyini yalnız maşınların sürəti yox, insanın həmin sürətdə hansı hüquqi və mənəvi sərhədləri qoya bilməsi də müəyyənləşdirəcək.

Kərim Qanbarov,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının əməkdaşı, beynəlxalq hüquq üzrə ekspert

“Yeni Azərbaycan” qəzetinə abunə olmaq istəyənlər aşağıdakı yayım şirkətləri ilə əlaqə saxlaya bilərlər:

“Azərpoçt” MMC PDM- 0125984955,
0552004544
“Azərmatbuatıyayımı” ASC - 0124411991,
0124404694
“Səma” MMC - 0125940252, 0503336969
“PressInform” MMC - 0703400100,
0504560835

“Qaya” MMC - 0125667780, 0502352343
“Spark Press” MMC - 0503548555
“Ziya LTD” MMC - 0124977696,
0503067744

1 illik abunə - 158,40 AZN
6 aylıq abunə - 79,20 AZN

Hüquqlarını tanıyan cəmiyyət...

İnsan hüquq və azadlıqları dövlətlə vətəndaş arasındakı münasibətlərin əsası təşkil etməklə yanaşı, insanların bir-birinə münasibətində də mühüm meyar rolunu oynayır. Şəxsi toxunulmazlıq, təhsil almaq, əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmaq, mülkiyyətə sa-

Vətəndaş mövqeyi cəmiyyətin inkişafına necə təsir edir?

hib olmaq, vicdan və söz azadlığı, qanun qarşısında bərabərlik insan ləyaqətinin qorunmasının ayrılmaz tərkib hissələridir. Hüquqlarını tanıyan, vəzifələrini dərk edən və ictimai həyata birgənə qalmayan vətəndaşlar isə ölkənin demokratik inkişafına, sosial sabitliyə və ictimai etimadın möhkəmlənməsinə mühüm töhfə verirlər. Belə bir cəmiyyətin formalaşması isə hüquq, məarifləndirmə, qarşılıqlı hörmət və

fəal vətəndaş mövqeyinin vəhdətini tələb edir.

Xüsusilə, gənclər arasında hüquqi biliklərin yayılması gələcəkdə daha məsuliyyətli və qanunlara hörmət edən vətəndaş mövqeyinin formalaşmasına xidmət edir. Hüququnu bilən insan problemlə qarşılaşdıqda emosional qarşিদurma əvəzinə əsaslandırılmış mövqə ortaya qoymağa və nəticəyönümlü addımlar atmağa daha hazırlıqlı olur.

Cəmiyyətin inkişafı məsuliyyətli vətəndaşdan başlayır

Ə.Nuriyev bildirib ki, ictimai fəallığı artırmaq üçün vətəndaşlara yalnız

fəal olmağı tövsiyə etmək deyil, onların təşəbbüslərini ifadə edə və nəticəyə çevirə biləcəkləri imkanları da gücləndirmək lazımdır: “İnsan gördüyü müraciətin, irəli sürdüyü təklifin və iştirak etdiyi ictimai müzakirənin əhəmiyyətini anladığıda proseslərə daha məsuliyyətli yanaşır.

Nəticə etibarilə, hüquqi cəhətdən məlumatlı, siyasi baxımdan düşünən və ictimai məsuliyyət

yət daşıyan vətəndaş cəmiyyətin ən mühüm dayaqlarından biridir. Belə vətəndaş yalnız öz hüquqlarını qorumağa çalışmış, həm də başqalarının hüquqlarına hörmət edir, qanunun aliliyini dəstəkləyir və ümumi problemlərin həllinə töhfə verir. İnkişaf etmiş cəmiyyətin əsas göstəricilərindən biri də məhz insanların bu məsuliyyəti nə dərəcədə dərk etməsidir”.

və digər qəddar, qeyri-insani, yaxud ləyaqət alçaldan davranış və cəza növünə qarşı” Konvensiyaya qoşulub.

Azərbaycanda insan hüquqlarının qorunması istiqamətində görülən işləri beynəlxalq təşkilatlar da yüksək qiymətləndirirlər. Ölkəmizdə aparılan demokratik hüquqi islahatlar insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində mühüm irəliləyişlərin əldə edilməsinə şərait yaradıb, bu müddət ərzində ölkəmiz bir çox hüquqi aktlara qoşulub”.

Yeganə BAYRAMOVA

İnsanlara hüquqlarını sadalamaq kifayət etmir...

Mövzu barədə “Yeni Azərbaycan”a açıqlama verən Konstitusiyaya Araşdırmaları Fondunun rəhbəri Əliməmməd Nuriyev bildirib ki, bu sahədə ən vacib məsələlərdən biri vətəndaşın özünü cəmiyyətin bərabər hüquqlu və məsuliyyətli iştirakçısı kimi hiss etməsidir: “İnsan anlamaqlıdır ki, onun səsi, mövqeyi, təşəbbüsü və gündəlik davranışı ictimai mühitin formalaşmasına təsir göstərə bilər. Bu təsir həmişə böyük dəyişiklik şəklində görünməsə də, hüquqa hörmətin və qarşılıqlı

etimadın möhkəmlənməsində əhəmiyyətli rol oynayır.

Digər mühüm məsələ hüquqi məarifləndirmənin formal tədbirlər çərçivəsindən çıxarılmasıdır. İnsanlara hüquqlarını sadalamaq kifayət etmir. Onlara konkret situasiyalarda hansı addımları ata biləcəklərini, hansı müdafiə mexanizmlərindən istifadə edə biləcəklərini və məsuliyyətlərini necə yerinə yetirməli olduqlarını izah etmək lazımdır. Hüquqi bilik yalnız praktikaya çevrildikdə həqiqi dəyər qazanır”.

Beynəlxalq təşkilatlar da yüksək qiymətləndirirlər...

Ekspert qeyd edib ki, beynəlxalq hüquqda insan hüquqlarını təsdiqləyən ən mötəbər sənəd BMT-nin İnsan Hüquqları haqqında Ümumi Bəyannaməsidir: “Bə-

yannamədə deyilib ki, hər bir insan onun mənsub olduğu irqindən, cinsindən, dilindən, dinindən, siyasi və digər baxışlarından, milli və sosial mənşəyindən, mülkiyyə-

tindən, doğum və digər hallarından asılı olmayaraq təmin olunmuş insan haqlarına və azad olmaq hüququna malikdir. Azərbaycan 2001-ci ildə “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasına qoşulmaqla bu Konvensiya Konstitusiyamızın 148-ci maddəsinə müvafiq olaraq milli qanunvericiliyin tərkib hissəsinə çevrilib. Həmçinin Azərbaycan insan hüquqlarının qorunması sahəsində mühüm beynəlxalq sənədlərə, o cümlədən BMT Baş Məclisi tərəfindən qəbul edilən “İşğəncələrə

Sözlərin arasındakı səssiz mübarizə

Daha çox oğlan uşaqlarında rast gəlinir...

Bir insan fikrini ifadə etmək üçün bir neçə saniyədən artıq vaxta ehtiyac duya bilər. Bəzən bir sözün başlanğıcında ilişib qalar, bəzən eyni səsi təkrar edər, bəzən isə cümləyə başlamaq üçün səssizcə mübarizə aparar. Amma bu pauzaların arxasında ifadə olunmamış fikirlər, arzular

və bütöv bir dünya dayanır. 22 oktyabr - Beynəlxalq Kəkələyənlər Günü bizə məhz bunu xatırladır: insanı dinləmək üçün onun sözlərini tamamlamaq yox, ona danışmaq imkanı vermək lazımdır.

Kəkələmə sadəcə nitq problemi deyil, eyni zamanda insanın ruh halı

nın, daxili sarsıntılarının bir növ xarici dünyaya yansımasıdır. Kəkələyən insan heç vaxt sadəcə dilindəki problem üzündən kəkələməz. Onun içində gizlənən bir duyğu var - travma, qorxu, bəlkə də üzləşdiyi sosial təzyiqin yaratdığı gərginlik. Bəzən bu, uşaqlıqdan gələn bir izdir, bəzən

isə həyatın sonrakı mərhələlərində yaranan gərginlikdir. İnsan özünü ifadə etməyə çalışarkən dilindəki düşünlər, beynindəki qarışıqlıqla əlbir olur.

Xəstəliklərin beynəlxalq təsnifatına əsasən, kəkələmə səslərin, hecaların və sözlərin uzadılması, həm-

Kəkələmə ilə bağlı bilmədiklərimiz: Səbəblər, əlamətlər və çıxış yolları

çinin danışıqda tez-tez fasilə verilməsi ilə xarakterizə olunan nitq qüsurdur. 1998-ci ildən başlayaraq hər il oktyabrın 22-si dünyada Beynəlxalq Kəkələyənlər Günü kimi qeyd edilir. Bu tarixin təsis edilməsi 1995-ci ildə yaradılmış Beynəlxalq Kəkələyənlər Assosiasiyasına məxsusdur.

Bu yaşlarda daha aktiv hiss edilir

Assosiasiyanın məlumatlarına əsasən, dünya əhalisinin təxminən 1 faizi kəkələmədən əziyyət çəkir. Araşdırmalara görə, bu problemə daha çox oğlanlar arasında rast gəlinir. Səbəbi tam bilinməsə də, nitq qüsuru hesab olunur və 2-6 yaşlarda daha aktiv hiss edilir.

Kəkələmənin yaranma səbəbləri müxtəlif olsa da, onu əsasən, həmilə vaxtı qadının travma alması

ilə əlaqələndirirlər. Qorxu, şiddət və güclü həyəcan problemin yaranma səbəblərindən biri kimi göstərilir.

Qeyd edək ki, kəkələmə kimi nitq qüsuru bir çoxlarının məşhurlaşmasına və gözəl danışmaq tələb edən sahələrdə özünü ifadə etməsinə mane olmayıb. Onlar arasında - kinorejissorlar, aktyorlar, siyasətçilər, şairlər, sərkərdələr, din xadim-

ləri, televiziya aparıcıları və digər peşələrin nümayəndələri də var. Kəkələmədən antik dövrlərin tanınmış natiqlərindən biri Demofen, ingilis siyasi və dövlət xadimi, natiq və yazıçı Uinston Çörçill, məşhur kino aktrisası, müğənni və model Merilin Monro və ingilis fiziki, riyaziyyatçısı, astronomu və kimyaçı alim İsaak Nyuton kimi məşhurlar da əziyyət çəkib.

Səbəblər və həll yolları

Nitq problemləri üzrə mütəxəssis Jale Şahverdiyeva “Yeni Azərbaycan”a açıqlamasında bildirib ki, kəkələmənin bir neçə səbəbi ola bilər: “Bəzən genetik faktorlar və beyin fəaliyyətindəki fərqlər bu vəziyyətin yaranması-

na təsir edə bilər. Digər hallarda isə travmalar, stress və ya psixoloji çətinliklər kəkələmənin inkişafına səbəb olur. Təəssüf ki, bu problemin müalicəsi hər zaman asan olmur. Kəkələmə ilə mübarizənin effektiv yollarından biri

kəkələyən şəxslərin özlərini ifadə etmə bacarıqlarını təkmilləşdirməyi öyrənmələridir. Nəfəs alma məşqləri, yavaşdanışma texnikaları və psixoloji dəstək ilə kəkələmənin idarə edilməsi mümkündür”.

Erkən müdaxilə vacibdir!

J.Şahverdiyevanın sözlərinə görə, uşaqların əsas nitq inkişafı 2-5 yaş aralığında olur. Bu yaşlarda uşaqların nitq mexanizmi tam şəkildə formalaşmadığından, kəkələmə-

nin təbii bir problem olaraq qəbul edildiyi vaxtlar ola bilər: “Bu dövrdə uşaqlar yeni sözlər öyrənir və cümlələr qurmağa başlayırlar. Nitq mexanizminin inkişafında olan bu

sürətli dəyişikliklər nəticəsində kəkələmə halları müşahidə edilə bilər. Lakin bu hal 1 ildən çox davam edərsə və ya şiddətlənirsə, mütləq mütəxəssis tərəfindən dəyərləndirilməlidir. Kəkələmə halları daha çox oğlan uşaqlarında müşahidə olunur. Qız uşaqları ilə müqayisədə

Cəmiyyətin dəstəyi...

Mütəxəssis qeyd edib ki, bəzən kəkələmə problemi olan şəxslər özlərini cəmiyyətdə təcrid olunmuş hesab edirlər: “Cəmiyyət olaraq bu məsələyə diqqət etmək vacibdir. Kəkələyən insanlarla ünsiyyət qu-

rarkən onlara təzyiq etməməli, danışıqlarına vaxt verilməlidir. Kəkələyən insanların daim özlərini müdafiə etməyə ehtiyac duymamaları üçün onları dinləyən və anlayan bir cəmiyyətə ehtiyac var”.

oğlan uşaqlarında kəkələmə riski 4 dəfə çoxdur. Bu fərqin səbəbi tam olaraq bilinməsə də, genetik və hormonal faktorların bu fərqdə rol oynadığı düşünülür. Erkən müdaxilə ilə uşaqlarda kəkələmənin tamami-

lə aradan qalxması mümkündür və bu məqsədlə loqopedik terapiya çox əhəmiyyətlidir”.

Yeganə BAYRAMOVA